

Hukuk Fakültesi Dergisi

Ankara Hacı Bayram Veli University
Faculty of Law Review

ISSN: 2651-4141 e-ISSN: 2667-4068
Cilt / Volume XXVII Ocak / January 2023 Sayı / No. 1

YARGITAY KARARLARI IŞIĞINDA HATIR SENETLERİNDE BEDELSİZLİK İDDİASI VE BU İDDİANIN İLERİ SÜRÜLMESİNDE ÖNE ÇIKAN SORUNLAR

CLAIM OF THE ABSENCE OF CONSIDERATION IN
ACCOMMODATION BILLS AND MAJOR PROBLEMS IN SETTING
FORTH THIS CLAIM IN THE LIGHT OF SUPREME COURT
DECISIONS

Aybüke DEMİR YEŞİLBAĞ*

Özet

10.34246/ahbvuhfd.1160183

Kanunen düzenlenme altına alınmamış olan hatır senedi ve bedelsizlik kavramları uygulama ve Yargıtay kararları ile ortaya çıkmışlardır. Taraflarca anlaşarak bedelsiz kılınan ve alacaklı menfaatine düzenlenen senetler olarak tanımlanabilecek olan hatır senetlerinde bedelsizlik iddiası şahsi bir def'i olup, kural olarak yalnızca hatır ilişkisinin tarafları arasında ileri sürülebilmektedir. Uygulamada hatır senetlerinde bedelsizlik iddiası çoğunlukla hatır borçlusu tarafından açılan bedelsizliğe dayalı bir menfi tespit davası ile gündeme gelmektedir. Bununla birlikte uygulamada ve Yargıtay tarafından verilen bazı kararlarda hatır senetlerinde bedelsizlik iddiasına ilişkin bir takım hukuki sorunların öne çıktığı görülmektedir. Bu kapsamda özellikle hatır senetlerinde bedelsizlik iddiasına ilişkin olarak bile bile borçlu zararına hareket halinin tespiti ve malen kaydı bulunan hatır senetlerinde ispat yükünün kimde olduğu konularında öğretilerde farklı görüşler bulunmakla birlikte Yargıtay uygulamasında ise birbirinden farklı kararlara rastlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hatır Senedi • Kambyo Senetleri • Bedelsizlik • Menfi Tespit Davası • Kişisel Def'iler.

* Arş. Gör. Dr., Ufuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ticaret Huku-
ku Anabilim Dalı/ ANKARA, e-posta: aybuke.demir@ufuk.edu.tr,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1888-150X> DOI: 10.34246/ahbvuhfd.1160183

* İntihal / Plagiarism: Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. / This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

ABSTRACT

The concepts of accommodation bills and the absence of consideration are not regulated by law. They are concepts that have emerged with practice and Supreme Court decisions. In accommodation bills which can be defined as bills that are provided with the status of the absence of consideration by agreement of the parties and issued for the benefit of the payee, the claim of the absence of consideration is a personal exception and as a rule, it can only be set forth between the parties of the accommodation bill relationship. In practice, it is seen that the claim of the absence of consideration in the accommodation bills is mostly asserted by the drawer with an adverse declaratory action based on the absence of consideration. However, there are some legal problems in setting forth the claim of the absence of consideration in the accommodation bills. In this context, there are different opinions in the doctrine and the Supreme Court decisions on the determination of deliberate detriment of the debtor and the burden of proof in accommodation bills with a property record, especially about the claim of the absence of consideration in the accommodation bills.

Keywords: Accommodation Bill • Bill of Exchange • Absence of Consideration • Negative Declaratory Action • Personal Exceptions.

EXTENDED ABSTRACT

With the development of commercial life, the need for bills of exchange has increased and these bills have acquired a significant place in practice. In this vein, certain concepts have emerged, alongside the provisions specified by law. Accommodation bills that constitute the subject of this article are one of those topics shaped by the doctrine as well as Supreme Court decisions. Accommodation bills are mainly issued in order to provide the liquidity requirements of one of the parties or to provide credit by demonstrating the economic situation better than it actually is. One of the most widespread topics in the practice of these bills is the claim of the absence of consideration.

Problems that arise concerning the claim of the absence of consideration in accommodation bills has been the point of departure, while choosing the subject of the article. On that regard, the choice of the subject has been influenced by the fact that the most common cause of negative declaratory action based on the absence of consideration is accommodation bills. Under these considerations, the article aims to analyze the concept of accommodation bill in the Turkish Law and the arguments for the claim of the absence of consideration in the light of the views in the doctrine and Supreme Court decisions and to discuss prominent problems concerning this issue.

Within the literature on accommodation bills in Turkish Law, the most encompassive study so far has been the work by Nurkut İnan entitled "Accommodation Bills with a

specific focus on Accommodation Bonds in Turkish Law." Important scholarly studies have been conducted concerning the claim of the absence of consideration in general bills of exchange. In these studies, it is underscored that the claim of the absence of consideration that emerges as an exception of accommodation should be regarded as personal exception with respect to the law of negotiable instruments that this exception is commonly put forward as a case of negative declaratory action and that the legal character of the case in question stems from unjust enrichment. However, there are certain disagreements and conflicting decisions within the doctrine and supreme court applications concerning especially the legal basis of the claim of the absence of consideration, the legal status of the commence an action, whether the case in question can be regarded as a commercial case or not, the determination of deliberate detriment of the debtor when putting forward the exception of accommodation against third parties, and who bears the burden proof in accomodation bills with a property record. In this study, the claim of the absence of consideration and problems that emerges with this claim are investigated on the basis of recent Supreme Court decisions and with a specific focus on accommodation bills.

In this qualitative research article, it is concluded that the root cause of the problems about the claim of the absence of consideration in accomodation bills is the absence of a legal regulation concerning this issue. The investigation of Supreme Court Decisions on this issue , on the other hand, point to certain legal problems. The first legal problem is the question which court will be competent for the negative declaratory action and whether these lawsuits will be accepted as peremptory commercial cases. According to TCC art. 4/1-a, cases that are regulated in line with TCC are accepted as peremptory commercial cases regardless of the parties' characteristics. For that reason, considering that the accomodation bills are legally valid bills of exchange arising from the accomodation agreement between the parties and provided that the necessary elements are issued, it is concluded that the negative declaratory action should be considered peremptory commercial cases.

The second legal problem is how to identify deliberate detriment of the debtor when putting forward the exception of accommodation against third parties. Concerning this issue, in the identification of deliberate detriment, it is suggested that the holder should be informed about the personal exception that can be put forward against him/her and whether he is aware of the fact that he might damage the debtor at the time of acquisition of the bill should be taken into consideration.

Finally, another prominent problem concerning the claim of the absence of consideration in accomodation bills is who will bear the burden of proof in the cases when both parties have a declaration on the creation of the bill with property record. In this article, it is suggested that this question should be approached according to the specific case and through the investigation of claim in terms of the Civil Procedure Law.

To conclude wtih, although it is extremely important to ensure the stare decisis with

the decisions of the Supreme Court in the resolution of these disputes, the practice of the Supreme Court varies in many of these controversial issues. It is recommended that further studies should support this article by focusing on how the subject of accommodation bills can be regulated within the framework of Turkish Commercial Code.

GİRİŞ

Ekonomik ihtiyaçlar sebebiyle ortaya çıkan hatır senetleri, gerek öğreti gerek Yargıtay kararları ile şekillenen konulardan biri olup, çoğunlukla taraflardan birinin nakit ihtiyacını karşılamak veya ekonomik durumunu olduğundan iyi göstererek kredi temin etmek amacıyla düzenlenmektedirler¹.

Konunun kanunen düzenleme altına alınmamış olması hatır senetlerinde bedelsizlik iddiasının ileri sürülmesinde bir takım hukuki sorunları beraberinde getirmiştir. Nitekim kambiyo senetlerinde bedelsizlik iddiasının hukuki temeli, açılacak davanın hukuki niteliği, söz konusu davanın ticari bir dava olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceği, hatır def'nin üçüncü kişilere karşı ileri sürülmesinde bile bile borçlu zararına hareket durumunun tespiti ve bedel kaydı bulunun senetlerde ispat yükünün kimde olduğu gibi konularda öğretide ve Yargıtay uygulamasında bazı görüş ayrılıkları ve birbirinden farklı kararlar bulunmaktadır.

Bu makale kapsamında öncelikle Türk Hukuku'nda hatır senedi kavramı, hatır senetlerinin unsurları, hükümleri ve geçerliliği sorunu üzerinde durulmuş; daha sonra hatır senetlerinde bedelsizlik iddiası kapsamında öne çıkan sorunlar, doktrindeki görüşler ve Yargıtay kararları ışığında incelenmiştir.

I. HATIR SENEDİ KAVRAMI VE UNSURLARI

Türk hukuk doktrininde hatır senedi kavramının tanımı ve unsurlarının belirlenmesi konusunda bir görüş birliği mevcuttur. Buna göre hatır senedi, taraflarca anlaşarak alacaklı menfaatine bedelsiz kılınan, hatır borçlusunun senet bedelini hatır alacaklısına ödeme iradesinin mevcut olmadığı ve hatır alacaklısının da bu durumu bilerek kabul ettiği senetler şeklinde

¹ Nitekim Alman hukukunda hatır senetleri, kredi ve finansman senedi olarak görülmektedirler. Bkz. Arthur Meier-Hayoz / Hans Von Der Crone, *Wertpapeirrecht*, 3. Auflage, Stampfli Verlag, 2018, p.858 vd.; Hans Brox, *Handels- Und Wertpapierrecht* 17. Neubearb. Aufl ed., C.H. Beck, 2004, s.241.

tanımlanabilecektir².

Uygulamada hatır senetlerinin en sık rastlanan türü hatır bonolarıdır. Hatır bonosu ise bonoyu düzenleyen borçlunun bono lehtarına karşı herhangi bir sözleşmeden doğan borcu bulunmamasına rağmen, bono lehtarı lehine düzenlenmiş olan kambiyo senedi şeklinde tanımlanabilecektir³. Bonoda bulunan iki taraflı ilişkinin varlığı sebebiyle hatır bonosunu düzenleyen taraf hatır borçlusu, kredi temin etmek isteyen lehtar ise hatır alacaklısı sıfatına sahip olmaktadır.

Hatır senedi kavramına ilişkin yaptığımız tanımdan da anlaşılacağı üzere, bir kambiyo senedinin hatır senedi olarak nitelendirilmesi için birtakım unsurlara sahip olması gerekmektedir. Bu unsurlar bedelsizlik ve hatır anlaşmasıdır⁴. Hatır senetlerinde bedelsizlik iddiasının tam anlaşılabilmesi için bu unsurları açıklamakta fayda görmekteyiz.

A. Bedelsizlik

Kambiyo senedinin temelinde taraflar arasında asıl (temel) bir borç ilişkisi ve bu borç ilişkisinden doğan bir alacak bulunmaktadır⁵. Senedi

² Hatır senetlerine ilişkin ayrıntılı tanımlar için bkz. Fırat Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 2. Bası, Turhan Kitapevi, 1997, s. 1010 vd.; Naci Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 5. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, 1999, s.97; Reha Poroy/Ünal Tekinalp, *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları*, 24. Bası, Vedat Kitapçılık, 2021, p.381; Atik Tüzemen E, *Açık Kambiyo Senetleri*, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2021, s.138; Lerzan Yılmaz, *Kambiyo Senetlerinde Defiler*, 2. Baskı, Aristo Yayınları, 2017, s.472; Selahattin Canbolat/ Bedrettin Canbolat *Menfi Tespit ve İstirdat Davaları*, 1. Baskı, Yetkin Yayınları, 1987, s.213; Eberhard Hatzelmann, *Wertpapierrecht*, 2. Auflage, Beck-Rechtslexika, 1973, s. 69; Wolfgang Hefermehl /Adolf Baumbach, *Wechselgesetz Und Scheckgesetz : Mit Nebengesetzen und Einer Einführung in Das Wertpapierrecht*, 17. Neubearbeitete und erw. Aufl. Stand: C.H. Beck,1990, s. 82; Brox, s. 241; Numan Sabit Sönmez, *Kambiyo Senetlerinde Şahsi Defiler*, Oniki Levha Yayıncılık, 2019, s. 75, <https://www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi: 29.10.2022.

³ Hüseyin Ülgen/Mehmet Helvacı/ Arslan Kaya /Fusun Nomer Ertan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 12. Bası, Vedat Kitapçılık, 2019, s. 154. Hatır bonosuna ilişkin olarak bkz. Mertol Can, *Kıymetli Evrak Hukuku (Ders Kitabı)*, İmaj Yayınevi, 2015, s.140; Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku (1997)*, s. 1010 vd. Bir senedin aynı zamanda hem hatır senedi hem de açık kambiyo senedi özelliği gösterebileceğine ilişkin olarak bkz. Atik, s. 138.

⁴ Türk, s. 372; Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku (1997)*, s. 1010.

⁵ Bu alacak doktrinde "temel alacak" olarak isimlendirilmiştir. Bkz. İnan, s. 18; A. Hulusi Gürbüz, *Yargıtay Uygulaması Işığında Ticari Senetlerin İptali Davaları ve Ticari Senetlere Özgü Sorunlar*, 1. Baskı, Cem Ofset Yayınevi, 1984, s. 485; Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 26. Baskı, Yetkin Yayınları, 2021, s. 29; Ahmet M. Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 25. Baskı, Turhan Kitapevi, 2021, s. 31; Gökhan Antalya, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Cilt V/1,1, 2. Bası, Seçkin Yayıncılık, 2019, s. 69; Kendigelen/ Kırca, s. 112.

düzenleyen ile senet lehtarları arasındaki bu borç ilişkisi geniş anlamıyla bedel ilişkisini ifade ederken, lehtarın düzenleyenden olan karşı-edim alacağı da bedeli ifade etmektedir⁶.

Bedelsizlik kavramına ilişkin 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda⁷ açık bir hüküm bulunmaması sebebiyle kavramın tanımı, doktrin tarafından ve Yargıtay kararları ile yapılmıştır⁸. Öğretide kambiyo senetlerinde bedelsizlik kavramının düzenleyen ile lehtar arasındaki asıl borç ilişkisinin çeşitli sebeplerle ortadan kalkması, hükümsüz hâle gelmesi veya ilişkideki temel alacağın eksikliği ifade ettiği kabul edilmektedir⁹. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 08.02.2022 tarihli ve E.2021/19-659, K.2022/82 sayılı yakın tarihli kararında ise kavram, "...bir kambiyo taahhüdünün temel alacağı geçersizse ya da sona ermişse, o kambiyo taahhüdü bedelsiz demektir. Bu anlamda senedin bedelsiz sayılmasında esas alınan husus, temel borç ilişkisinin kendisi değil, bu temel borç ilişkisinden doğan temel alacaktır" şeklinde tanımlanmıştır¹⁰.

⁶ Öğretide "bedel" kavramı yerine "karşılık" kavramı kullanıldığı da görülmektedir. Ancak buradaki karşılık kavramının çeke ilişkin karşılığı ifade etmediğini vurgulamak gerekir. Bkz. Ülgen (Helvacı/Kaya/Nomer Ertan), s. 154. İnan, s. 15, dn. 3; Halil Can / Semih, Güner, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 1. Baskı, Siyasal Kitapevi, 1999, s. 206. Kendigelen/Kırca, s. 112; Ali Ayli / Mehmet Üçer, "Çekte Bedelsizlik İddiası ve Açılacak Davaya", *DÜHFD*, 23(39), 2018, s. 413-451, s. 422; Poroy/Tekinalp, p.380; Burak Adıgüzel, "Yargıtay Kararları Işığında Kambiyo Senetlerinde Bile Bile Borçlu Zararına Hareket", *TFM*, 2018, 4(2), s.129-148, s. 138.

⁷ RG. 14.02.2011/27846.

⁸ Bedelsizlik kavramı İnan tarafından, "bir kambiyo senedinin temel alacağının, kendisini meydana getiren asıl borç ilişkisiyle birlikte veya ondan ayrı olarak ortadan kalkması, muteber olarak doğmaması veya hiç mevcut olmaması" şeklinde tanımlanmıştır. İnan, s. 26. Söz konusu tanımda "Kambiyo Senedi" yerine "Kambiyo Taahhüdü" teriminin kullanılması gerektiği görüşü için Bkz. Ahmet Türk, "Kambiyo Senedi Borçlusu Tarafından Açılan Bedelsizliğe ve Hükümsüzlüğe Dayalı Menfi Tespit Davalarının Gösterdiği Özellikler", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. İrfan Baştuğ'a Armağan*, 7 (Özel Sayı), 2005, s. 307-381, s. 321. Bedelsizlik kavramına ilişkin diğer tanımlar için bkz. Mehmet Özdamar/Kürşat Göktürk/Mehmet Çelebi Can/Esra Kaşak, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, 2021, s. 222; Gürbüz, s.470; Yılmaz, *Kambiyo Senetlerinde Defiler*, s. 461; Deniz Gür Doğan, *Kambiyo Senetlerinde Bedelsizliğe Dayanan Menfi Tespit Davası ve Bedelsiz Senedi Kullanma Suçu*, Seçkin Yayıncılık, 2022, s. 56;

⁹ Kıymetli evrak bakımından soyutluk ilkesinin geçerli olması sebebiyle taraflar arasında var olan kambiyo ilişkisi bedelsizlik durumundan etkilenmemekte ve kambiyo alacağı varlığını devam ettirmektedir. Kambiyo senetlerinde soyutluk ilkesine dair ayrıntılı bilgi için bkz. İsmet Sayhan, *Kambiyo Senetlerinde Mücerretilik İlkesi ve Bedel İlişkisi*, 1. Baskı, Yetkin Yayınları, 2006; Ülgen (Helvacı/Kaya/Nomer Ertan), s.96-97; Hasan Pulaşlı, *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları*, 9.Baskı, Adalet Yayınevi, 2021, s. 40 vd; Tamer Bozkurt, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 3. Baskı, Yetkin Yayınları, 2022, s. 69-70.

¹⁰ <<https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/anaindex.html>> Erişim Tarihi: 29.10.2022.

Bu noktada, bedelsiz senetlerin tamamında asıl borç ilişkisinin yokluğundan söz edilemeyeceğini vurgulamak gerekir. Nitekim asıl borç ilişkisinden kaynaklı birden fazla alacağın doğması mümkün olup bu durumda asıl borç ilişkisi sona ermeden de diğer bazı alacakların sona ermesi söz konusu olabilecektir. Bir başka deyişle borç ilişkisinin sona erme sebepleri ile borçların (alacakların) sona erme sebepleri birbirinden farklı olduğundan her durumda asıl borç ilişkisinin sona ermesi, kambiyo senedini mutlak surette bedelsiz kılmayacaktır¹¹. Dolayısıyla hangi senetlerin bedelsiz olduğunun tespitinde hareket noktası asıl borç ilişkisinin kendisi değil, bu temel borç ilişkisinden doğan alacak olmalıdır¹². Bununla birlikte kambiyo senetlerinin tedavül kabiliyeti sebebiyle senedin düzenlenme anı dışında, her ciro edilmişinde ayrı bir temel ilişki ve alacak söz konusu olacağından; kambiyo senedi, kambiyo ilişkisinde bulunan kişilerin tamamı için de bedelsiz hâle gelmeyecektir¹³.

Bedelsiz senetlerin tasnifi doktrin tarafından yapılmış ve bu sınıflandırmada tarafların bedelsizlik konusunda anlaşış anlaşmamaları temel alınmıştır¹⁴. Buna göre bedelsiz senetler; taraflar anlaşmaksızın bedelsiz olanlar ve tarafların anlaşması ile bedelsiz olanlar olmak üzere ikili bir ayrıma tabi tutulmuş olup, makalenin asıl konusu oluşturan hatır senetleri bu tasnif içerisinde tarafların anlaşması ile bedelsiz olan senetler kategorisindedir¹⁵.

Tarafların anlaşması ile bedelsiz kılınan senetlerde taraflar, iradelerine uygun olarak düzenleyecekleri senedin bir temel alacağı olmayacağı, eş deyişle senedin bedelsiz olacağı hususunda anlaşmış bulunmaktadırlar¹⁶. Tarafların anlaşması ile bedelsiz olan senetler, senet borçlusunun veya senet alacaklısının menfaatine düzenlenebilmektedirler. Senet borçlusu menfaatine düzenlenen senetlerde amaç genellikle borçlunun malvarlığına alacaklılar tarafından el konulmasına engel olmaktır. Bu durumda taraflar, senet

¹¹ Bkz. İnan, s. 19; Gürbüz, s. 487; Nazif Kaçak, *Tüm Yönleriyle Bono-Poliçe-Çek*, 4. Baskı, Seçkin Yayınları, 2008, s. 371; Canbolat/Canbolat, s. 63.

¹² YHGK. 08.02.2022 tarihli E.2021/19-659, K.2022/82 sayılı kararında bu konu açıkça "Bu anlamda senedin bedelsiz sayılmasında esas alınan husus, temel borç ilişkisinin kendisi değil, bu temel borç ilişkisinden doğan temel alacaktır." şeklinde vurgulanmıştır.

¹³ İnan, s. 27; Sayhan, s. 133.

¹⁴ İnan, s. 29 vd.; Poroy/Tekinalp, p.382; Doğan, s. 57.

¹⁵ Bedelsiz senetlerin tasnifi kapsamında "taraflar" ile kastedilen, kambiyo senedini düzenleyerek veren ile bu senedi alan kişilerdir.

¹⁶ İnan, s. 48 vd; Sayhan, s. 145-151; Ertekin/Karataş, s. 610-614.

bedelinin senet borçlusu tarafından alacaklıya ödenmesi ve alacaklı tarafın da borçlu takipten kurtulana kadar senet bedelini elinde tutarak borçluya menfaat sağlaması konusunda anlaşmışlardır¹⁷. Alacaklının menfaatine yapılan bir anlaşma sonucu düzenlenen senetler ise genellikle kredi temin amacı taşımakta ve tedavül amacı olan veya tedavül amacı olmayan senetler biçiminde düzenlenmektedirler¹⁸. Bu makalenin konusunu oluşturan hatır senetleri, senet alacaklısının menfaatine yapılan bir anlaşmanın sonucu olup, tedavül amacı taşıyabileceği gibi tedavül amacı olmayacak şekilde de düzenlenebileceklerdir.

Taraflar anlaşmaksızın bedelsiz olan senetlerde ise taraflar bedelsizlik hususunda anlaşmamış olup, doktrinde bu senetler “*baştan itibaren bedelsiz olan senetler*”, “*sonradan bedelsiz olan senetler*” ve “*geçici süre ile bedelsiz senetler*” olmak üzere üçe ayrılmıştır¹⁹. Taraflar anlaşmaksızın bedelsiz olan senetlerin saymış olduğumuz her üç türünü de hatır senedi olarak nitelendirmek mümkün değildir. Zira bir senedin hatır senedi olabilmesi için sahip olması gereken unsurlardan biri hatır anlaşması olup, gerek baştan itibaren bedelsiz senetler, gerek sonradan ve geçici süre için bedelsiz hâle gelen senetler bakımından taraflar arasında böyle bir anlaşma söz konusu değildir.

B. Hatır Anlaşması

Hatır senetlerinin bedelsizlik dışında bir diğer unsuru ise senedin düzenlenmesi yönünde tarafların anlaşmış olmalarıdır. Nitekim hatır senetlerinde senette borçlu görünen tarafın (hatır borçlusunun) borç altına

girme iradesi söz konusu olmamakla birlikte, senet alacaklısının da (hatır alacaklısı) senette yazılı bedeli borçludan talep etme iradesi mevcut değildir²⁰. Bununla birlikte hatır senetlerinde her ne kadar taraflar arasında temel bir borç ilişkisi söz konusu değilse de, hatır senedine vücut veren bir hukuki ilişkinin eş deyişle hatır ilişkisinin mevcut olduğunu vurgulamak gerekir²¹. Zira taraflar arasında asıl bir borç ilişkisi ve alacak olmamasına rağmen, üçüncü şahıslar nezdinde aralarında bir borç ilişkisi olduğu görünüşünü yaratma konusunda bir anlaşma mevcuttur.

Hatır senetlerinin düzenleniş amacına göre kullanılış biçimleri ve hatır alacaklısının hakları değişebileceğinden tarafların hangi amaçla hatır senedi düzenlemek istedikleri konusunda da anlaşmaları gerekmektedir. Eğer hatır senedi, alacaklının nakdi kredi ihtiyacını karşılamak üzere düzenlenmişse; hatır alacaklısı senedi üçüncü bir şahsa satmadan (iskonto ettirmeden) ihtiyacı olan krediyi temin edemeyeceğinden, bu senetlerde hatır borçlusu senedin tedavül edeceğini bilmekte ve kabul etmektedir. Bu tür hatır senetleri öğretide “tedavül amacı taşıyan (tedavül gayeli) hatır senetleri” olarak isimlendirilmektedir²².

Öte yandan hatır senedi, alacaklının kredi itibarının yükselmesini sağlamak amacıyla veya lehtarın bilançosunu iyi göstermek amacıyla düzenlenmişse; hatır alacaklısı senedi devretmeden kendi bilançosunda göstermek suretiyle bankalardan kredi temin edebilecektir. Bu tür hatır senetleri ise öğretide “tedavül amacı taşımayan (tedavül gayeli olmayan) hatır senetleri” olarak adlandırılmaktadır²³. Öğretide, taraflarca bir senedin tedavül ettirilmeyeceği açıkça kararlaştırılmamışsa, hatır alacaklısının senedi devretme yetkisi olduğu haklı olarak kabul etmektedir²⁴. Zira taraflar arasında yazılı bir hatır sözleşmesi bulunmadığı takdirde, hatır alacaklısı görünüş itibarıyla geçerli bir kambiyo senedi olan hatır senedini ödemesi için hatır borçlusuna kendisi ibraz edebileceği gibi senedi ciro etmek suretiyle tahsil etme yoluna

¹⁷ İnan, s. 49; Ertekin/Karataş, s. 610; Gürbüz, s. 535.

¹⁸ İnan, s. 50; Ertekin/Karataş, s. 610-614; Kımacıoğlu, s. 97; Poroy/Tekinalp, p. 382.

¹⁹ Baştan itibaren bedelsiz olan senetler, temel borç ilişkisinden veya alacak ilişkisinden kaynaklanabilecektir. Örneğin, asıl borç ilişkisi herhangi bir sebeple hiç doğmamış veya geçerli değilse, geçerli bir temel alacaktan da söz edilemeyecek, dolayısıyla senet baştan itibaren bedelsiz hale gelecektir. Sonradan bedelsiz olan senetlerde taraflar arasında geçerli bir asıl borç ilişkisi, bu ilişkiden kaynaklı bir temel alacak ve geçerli bir kambiyo ilişkisi mevcut olmakla birlikte, sonradan herhangi bir sebeple asıl borç ilişkisi veya temel alacak ortadan kalkmaktadır. Burada önem arz eden husus, asıl borç ilişkisinin ve temel alacağın geçerli olarak doğmuş ve sonradan ortadan kalmış olmasıdır. Geçici süre için bedelsiz hale gelen senetlerde ise bedelsizlik hali geçici bir süreye özgü olup, bazı şartların gerçekleşmesi halinde ortadan kalkmaktadır. Geçici bir süre için bedelsiz olan senetlerde baştan itibaren bedelsiz senetlerin aksine, geçerli bir temel alacak mevcut olup, alacağın o an için talep edilmesi mümkün olmamaktadır. Bkz. İnan, s. 38; Doğan, s. 56 vd.; Erol Ertekin / İzzet Karataş, *Uygulamada Ticari Senetler Hukuku*, Feryal Matbaacılık, 1. Baskı, 1992, s. 605; İbrahim Arslan, “Kambiyo Senetlerinde Geçersizlik Def’ileri”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16(1), 2008, s. 11-28, s. 23.

²⁰ İnan, s. 56; Türk, s. 372; Kendigelen/Kırca, s. 115; Ülgen (Helvacı/Kaya/Nomer Ertan), s. 155; Poroy/Tekinalp, p.381a; Gürbüz, s. 537.

²¹ Sönmez, s. 75.

²² İnan, s. 57; Sayhan, s.148; Ertekin/Karataş, s. 613; Türk, s. 373; Poroy/Tekinalp, p. 381a; Yılmaz, *Kambiyo Senetlerinde Defiler*, s. 476; Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku (1997)*, s. 1010; Sönmez, s. 76.

²³ İnan, s. 58; Sayhan, s.146; Ertekin/Karataş, s. 614; Türk, s. 373; Poroy/Tekinalp, p. 381a; Yılmaz, *Kambiyo Senetlerinde Defiler*, s. 476; Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku (1997)*, s. 1010; Kredi sağlamak amacıyla hatır senetleri verilmesi halinde eş deyişle “kartopu bonusu” durumunda senedin geçersiz olduğunun kabul edildiği konusunda bkz. Sönmez, s.77.

²⁴ İnan, s. 85; Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku (1997)*, s. 1010.

da gidebilecektir. Söz konusu durumda hatır borçlusu ise kendini korumak amacıyla ancak bedelsizlik davası açma yoluna gidebilecektir. Dolayısıyla bir hatır anlaşmasında hatır borçlusu alacaklı menfaatine vermiş olduğu senedin tedavül etmesini istemiyor ise yazılı bir hatır sözleşmesi yaparak bu durumu açıkça kararlaştırabileceği gibi nama yazılı bir senet düzenleyerek veya senet üzerine senedin nama yazılı olmasına yol açan (ciro yasağı) geçerli bir kayıt koyarak, şahsi bir def'i niteliği taşıyan hatır def'ini senedi iktisap eden üçüncü kişiye karşı da ileri sürebilme hakkını saklı tutabilecektir²⁵ (TTK m.654, TTK m.681/2, TTK m.778/1-a,TTK m.788/2).

1. Hatır Anlaşmasının Hukuki Niteliği

Hatır senedinin tarafları arasında olan anlaşmayı hukuki niteliği itibarıyla bir sözleşme olarak nitelendirmek mümkündür. Nitekim hatır anlaşmasında taraflar bir hukuki sonuç doğurmak amacıyla birbirlerine uygun iradelerini karşılıklı olarak beyan etmektedirler. Bununla birlikte hatır anlaşmasında hatır borçlusunun ve alacaklısının borçları aynı anda doğmadığı gibi birbirlerinin karşılığını da ifade etmediğinden, hatır anlaşmasını eksik iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olarak sınıflandırılabilir²⁶. Zira öncelikle hatır borçlusu senedi düzenleyip hatır alacaklısına verecek ve ancak senedin teslimi sonrasında hatır alacaklısının borcu doğacaktır²⁷.

Hatır anlaşmasının kurulabilmesi için tarafların birbirlerine uygun iradelerinin varlığı yeterli olup, belirli bir şekil şartı bulunmamaktadır²⁸. Ancak uyumsuzluk halinde taraflar arasında düzenlenmiş olan yazılı bir belgenin olması özellikle bedelsizliğe dayalı menfi tespit davalarında ispat yükü bakımından oldukça önem arz etmektedir.

Hatır anlaşmasına uygulanacak 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu²⁹

²⁵Nitekim nama yazılı senetler alacağın temlik ile devredildiğinden, senet borçlusu senedin ilk lehdarına karşı ileri sürebileceği ve aralarındaki hukuki ilişkiden kaynaklanan def'ileri diğer hamillere karşı da sürebilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ali Bozer/Celal Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 10. Bası, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2021, s. 34.

²⁶Eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde tarafların yükledikleri edimlerin birbiriyle değiştirilmesi amacı söz konusu olduğu yönünde bkz. Eren, s. 224; Hatır senetlerinde tarafların borçlarının aynı doğmaması ve edaların birbirinin karşılığı olmaması sebebiyle bu senetlerin eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler olduğu yönünde bkz. İnan, s. 76

²⁷Hatır borçlusunun hatır senedini düzenlemesi karşılığında bir bedel talep etmesi halinde bu bedelin hatır senedinin temel alacağını teşkil etmeyeceği yönünde İnan, s.77; Gürbüz, s. 537.

²⁸İnan, s. 77.

²⁹RG. 04.02.2011/27836.

hükümleri kapsamında hangi sözleşme hükümlerinin doğrudan ya da kıyas yoluyla uygulanması gerektiği konusunda ise öğretide hatır anlaşmasına vekâlet hükümlerinin uygulanabileceği kabul edilmektedir³⁰. TBK m. 502/1 hükmü ile vekilin, vekalet verenin bir işini görmeyi veya işlemi yapmayı üstlendiği ifade edildiğinden ve hatır senedinin de tarafları arasında iş görme borcunu konu edinen bir anlaşma olması sebebiyle öğretideki mevcut kabul dahilinde biz de hatır anlaşmasına doğrudan ya da kıyasen vekalet sözleşmesi hükümlerinin uygulanabileceği kanaatindeyiz. Her ne kadar hatır için, bir hukuki ilişki kurmak niyeti olmadan ve sorumluluk yüklenmeksizin yapılan işlemler bakımından vekalet ilişkisinin doğduğundan söz edilemeyecekse de³¹, hatır anlaşmasının hükümleri gereği taraflar bakımından bazı sorumluluklar söz konusu olduğundan, BK anlamında vekalet sözleşmesi hükümlerinin uygulanması mümkün gözükmemektedir. Ayrıca hatır senetlerinde taraflar arasında kambyo ilişkisinin kurulmasını sağlayan asıl bir borç ilişkisi mevcut olmasa da hatır senedi meydana getirmek konusunda bir hukuki ilişki kurma niyeti de mevcuttur.

2. Hatır Anlaşmasının Hükümleri

Hatır ilişkisinin tarafları arasında bulunan ve hatır senedinin düzenlenmesine ilişkin olan anlaşma sonucunda hatır borçlusu ve hatır alacaklısı nezdinde birtakım haklar ve borçlar doğmaktadır. Hatır anlaşmasından doğan bu haklar ve borçlar, tedavül amacı taşıyan ve tedavül amacı taşımayan hatır senetleri bakımından bazı temel farklılıklara sahiptir. Bu temel farklılıklara geçmeden önce her iki tür hatır senedinde de ortak bir unsur olarak hatır borçlusunun bir senet düzenlemesi ve hatır alacaklısına teslim etmesi gerektiğini belirtmek gerekir. Böylece hatır borçlusu senedin düzenlenmesi ve teslimi ile borcundan kurtulmuş olacaktır³².

Hatır senedinin düzenleme amacına göre alacaklı, hatır borçlusunun kişisel itibarından yararlanarak kredi temin etmek istiyorsa; hatır borçlusu senedi bizzat düzenleme yükümlülüğü altındadır³³. Tedavül amacı taşımayan

³⁰İnan, s. 78; Poroy/Tekinalp, p. 382b.

³¹Cevdet Yavuz, *Borçlar Hukuku Dersleri Özel Hükümler*, 8. Baskı, Beta Yayınları, 2010, s. 1165.

³²İnan, s. 79; Gürbüz, s. 537. Taraflar arasında senedin teslimi için belirli bir gün kararlaştırılmamışsa senet hatır borçlusu tarafından derhal tanzim ve teslim edilmelidir (TBK m. 90).

³³Jacobi E, *Wechsel- und Scheckrecht*, Walter De Gruyter, 1955, s. 293; Hatır senedinin düzenlenmesinin özel bir kabiliyet gerektirmemesi sebebiyle senedin temsilen de

bu tür senetlerde hatır alacaklısı ise senedi ciro etmemek ve senette yazılı miktarı hatır borçlusundan talep etmemek ile yükümlüdür³⁴. Ancak buna rağmen hatır alacaklısı senedi bir başkasına ciro ederse, bu şahıs senedi geçerli olarak iktisap etmiş olmakla birlikte, daha sonra ayrıntılı olarak inceleneceği üzere bu kişiye karşı bile borçlu zararına hareket edildiğinin ispat edilmesi hariç olmak üzere hatır def'inin ileri sürülmesi mümkün olmayacaktır (TTK m.825/2).

Tedavül amacı taşıyan hatır senetlerinde hatır borçlusunun senedi düzenleme ve hatır alacaklısına teslim etme dışında, hatır alacaklısı tarafından senet bedeli senedin vadesinden önce kendisine verilmişse, senet bedelini en geç senet vadesinde hamile ödeme borcu bulunmaktadır³⁵. Bu durumda hatır borçlusu ödemeyi yapmamış ise hatır alacaklısı senedin bedelsizlik durumunun sona erdiğini ileri sürebilecektir³⁶. Tedavül amacı taşıyan hatır senetlerinde hatır alacaklısı ise senet bedelini en geç vadede hatır borçlusuna temin etme yükümlülüğü altındadır. Aksi halde bu tip senetlerin niteliği gereği hatır borçlusu, senet zilyetliğini elinde bulunduran ve üçüncü bir kişi konumunda olan hamile ödeme yapmak zorunda kalabilecektir³⁷. Böyle bir durumda senet bedelini temin etmeyen hatır alacaklısının taraflar arasındaki hatır anlaşması sebebiyle hatır borçlusuna karşı sorumluluğu doğacaktır. Bu sebeple hatır alacaklısı kusurlu olmadığına dair ispat yükü altında olmakla birlikte hatır senedinin borçlusu ödediği bedeli ve faizini kendisinden talep edebilecektir³⁸.

II. HATIR SENETLERİNİN GEÇERLİLİĞİ SORUNU

Hatır senetlerinde kambiyo senedini meydana getiren asıl bir borç ilişkisi olmamasına rağmen tarafların kendi arasında anlaşmak suretiyle üçüncü şahıslar nezdinde temel bir ilişkinin var olduğu görünüşünü yaratmaları, hatır senetlerinin hukuken geçerli olup olmadığı sorusunu gündeme getirmiştir.

imzalanabileceği yönünde İnan, s. 79.

³⁴Yılmaz, Kambiyo Senetlerinde Defiler, s. 476; Peter Bülow, *Wechselgesetz Scheckgesetz Agb : Mit Agb-Sparkassen Agb-Banken Und Agb-Postbank* 5. Aufl ed. C. H. Beck, 2013, s. 153; Doğan, s. 73.

³⁵İnan, s. 80; Kınacıoğlu, s. 97; Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku (1997)*, s. 238.

³⁶Hatır ilişkisini ispat eden hatır borçlusuna karşı hatır alacaklısının vadeden önce bedeli temin ettiğini ispat ederek rücu hakkını kullanabileceği yönünde bkz. İnan, s. 81.

³⁷Brox, s. 241.

³⁸İnan, s. 83 vd. ; Kendigelen/Kırca, s. 115

Zira hayatın olağan akışında bir kişi borcu olmamasına rağmen bir kambiyo senedi düzenleyerek borç altına girmekten imtina edecektir³⁹. Öğretide hatır senetlerinin geçerliliği sorunu hukuki bir görünüş yaratmaları sebebiyle, muvazaalı işlemler kapsamında incelenmiştir⁴⁰. Hatır senetlerinin geçerliliği sorununun, ortaya çıkabilecek hukuki sonuçlar itibariyle tedavül amacı taşıyan hatır senetleri ve tedavül amacı taşımayan hatır senetleri bakımından ayrı ayrı incelenmesi gerekmektedir.

Tedavül amacı taşıyan hatır senetlerinin muvazaalı olup olmadıkları hususunda doktrinde kabul edilen ve bizim de katıldığımız ortak görüş, bu senetlerin muvazaalı olmadıkları yönündedir⁴¹. Zira tedavül amacı taşıyan senetlerde taraflar arasında görünürdeki işlemin geçersiz olduğuna dair bir anlaşma mevcut olmayıp, taraflar geçerli bir senet düzenleme konusunda anlaşmışlardır. Dolayısıyla, her ne kadar hatır alacaklısı ile hatır borçlusu arasında asıl bir borç ilişkisi ve alacak olmadığı yönünde bir anlaşma mevcut olsa da hukuken geçerli ve tedavül edebilir bir senet ortaya çıktığı göz önünde bulundurulursa, bu senetlerin muvazaalı bir işlem olarak kabul edilememesi gerekir⁴².

³⁹Hatır borçlusu tarafından alacaklının kredibilitesi lehine hatır senedi imzalanmasının ahlaka aykırı olmadığı yönünde bkz. Brox, s. 241.

⁴⁰Bununla birlikte öğretide İnan'a göre, tedavül amaçlı hatır senetlerinin inançlı bir işlem tedavül amaçlı olmayan hatır senetlerinde ise muvazaalı söz konusudur. Aynı yönde bkz. Türk, s.373; Adıgüzel, s.138. İnançlı işlem, "İnanın, bir borca teminat teşkil etmek veya idare olunmak üzere malvarlığına dâhil bir şey ya da hakkı, aynı amacı güden olağan hukuki işlemlerden daha güçlü bir hukuki durum yaratmak maksadıyla inanılana kazandıran, sonra da tekrar devretme yükümlülüğünü içeren işlemlerdir." Muvazaalı işlem ise iki tarafın esasen istemedikleri bir hukuki işlemi üçüncü kişileri aldatmak amacıyla yapmalarıdır. Tanımlar için bkz. Antalya, s. 345; Kılıçoğlu, s. 234; Eren, s. 406. Muvazaalı işlemler ile inançlı işlemlerle bağlanan hukuki sonuçlar birbirinden farklıdır. Buna göre muvazaalı işlemler bakımından ortaya çıkan sonuç hükümsüzlük olup, bu hukuki işlem hüküm ve sonuç doğurmayacaktır. İnançlı işlemler ise hukukumuzda geçerli işlemler olup, işlemin tarafları bakımından birtakım sonuçlar meydana getirmektedir.

Hatır senetlerinin kredi enflasyonu riski yaratabileceği düşüncesiyle geçersiz olabileceğine ilişkin tartışmalar için bkz. Jacobi, s. 294.

⁴¹İnan, s. 115; Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku (1997)*, s. 1011; Türk, s. 373; Gürbüz, s. 539; Sönmez, s. 80. Taraflar arasında, görünüşteki işlemlerin hükümsüzlüğüne dair bir anlaşma olmaması sebebiyle muvazaadan da bahsedilemeyeceği yönünde bkz. Poroy/Tekinalp, p. 381a.

⁴²Zira tedavül amacı taşıyan hatır senetlerinde taraflar görünüşteki muamelenin hükümsüzlüğü üzerinde anlaşmamışlardır. Buna karşın İnan, inançlı işlemlerin sadece tasarruf işlemleri bakımından söz konusu olabileceğini de dikkate alarak, kambiyo borcunun tasarruf işlemlerine benzer yönleri olduğu ve bu sebeple tedavül gayeli hatır senetlerini inançlı işlem olduğu sonucuna varmıştır. İnan, s. 116.

Tedavül amacı taşımayan hatır senetleri bakımından ise taraflar arasında geçerli bir senet ortaya çıkarma iradesi mevcut olmayıp, bu işlem üçüncü şahısları aldatmak amacıyla yapıldığından ve taraflar arasındaki anlaşma uyarınca hiçbir hukuki sonuç doğurmayacağından, mutlak muvazaa ile hükümsüz olacaktır⁴³. Zira bu tip senetlerde taraflar, senetten kaynaklı bir borç doğmayacağı ve senedin tedavül etmeyeceği hususunda anlaşmış bulunmaktadır. Öğretide bu senetlerin bedelsiz değil, mutlak muvazaa ile hükümsüz oldukları ifade edilmişse de, biz hatır senetlerinde bedelsizlik hâlinin hatır senedi meydana getiren bir unsur, hükümsüzlüğün ise taraflar arasındaki anlaşma ile üçüncü kişiler nezdinde bir görünüş yaratılması sebebiyle ortaya çıkan bir sonuç olduğu kanaatindeyiz⁴⁴. Dolayısıyla tedavül amacı taşımayan hatır senetleri de baştan itibaren bedelsiz olup, senedin düzenlenme iradesinde var olan mutlak muvazaa sebebiyle hükümsüz kabul edildiğinden, hatır borçlusu 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu⁴⁵ m.72 uyarınca menfi tespit davası açarak hükümsüzlüğün tespiti ve senedin iadesini talep edebilecektir.

Bu noktada şu hususu belirtmek gerekir: Hatır senedini iyi niyetle iktisap eden üçüncü kişilerin durumu bakımından hatır senedinin muvazaa sebebiyle hükümsüz olup olmaması bir fark yaratmamaktadır. Zira hatır borçlusu bu durumu ancak bile bile borçlu zararına hareket eden hamile karşı ileri sürebilecektir⁴⁶.

III. HATIR SENETLERİNDE BEDELSİZLİK İDDİASI

A. Genel Olarak

Bedelsizlik iddiası, kambiyo senetlerinde senede dayalı alacağın senet alacaklısı tarafından senet borçlusundan talep edilmesi halinde senet borçlusunun, asıl borç ilişkisinin çeşitli sebeplerle ortadan kalktığını, hükümsüz hale geldiğini veya asıl ilişkideki alacağın eksikliğini ileri sürerek alacaklıya karşı koyma yetkisidir. Kambiyo senetlerinde bedelsizlik iddiası kıymetli evrak hukuku anlamında bir def'i olarak veya menfi tespit davası ile ileri sürülebilmektedir. Hatır senetleri bakımından bedelsizlik iddiasının

⁴³İnan, s. 117; Türk, s. 373; Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku (1997)*, s. 1010; Can, s. 140. Muvazaalı işlemlerin yaptırımına ilişkin ayrıca bkz. Antalya, s. 351 vd.; Kılıçoğlu, s. 238 vd.; Eren, s. 413 vd.

⁴⁴Söz konusu görüş için bkz. Sayhan, s. 148, Soydal Çınar, s. 104.

⁴⁵RG. 19.06.1932/2128.

⁴⁶Türk, s. 351; Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku (1997)*, s. 1011.

ileri sürülmesinde öne çıkan hususların değerlendirilebilmesi için öncelikle bu iddianın hukuki niteliğinin açıklanması gerekmektedir.

Kambiyo senedinde bedelsizliğe yol açan haller TTK m. 825 anlamında kişisel bir def'i (şahsi def'i) niteliği taşımaktadır⁴⁷. Dolayısıyla kişisel defilerin niteliği gereği bedelsizlik def'i, senedi ciro yoluyla elde eden hamilin bile bile borçlu zararına hareket etmesi hali saklı kalmak kaydıyla, yalnızca hukuki ilişkinin tarafları arasında ileri sürülebilmektedir (TTK m.687, m.778, m.825/2)⁴⁸.

Bedelsizlik iddiasının dava yolu ile ileri sürülmesi durumunda ise bu davanın hukuki niteliği tartışma konusu olup, öğretilerde birbirinden farklı görüşler bulunmaktadır: Buna göre ilk görüş uyarınca bedelsizlik iddiasının ileri sürülebilmesi için açılan dava senedin iadesi ve iptaline ilişkin olup senedin gerçekten bedelsiz kaldığı sonucuna varılırsa, senedin hükümsüzlüğüne karar verilmesi gerekmektedir⁴⁹. Ancak bedelsizlik def'inin şahsi bir def'i olduğu göz önünde bulundurulduğunda, mutlak def'ilerin bir sonucu olan hükümsüzlüğün bu senetlere uygulanmaması gerektiği düşüncesindeyiz. Zira böyle bir durumda senedi iyi niyetle iktisap edenlerin hakları ve kambiyo senetlerine özgü imzaların bağımsızlığı ilkesi gereğince senede atmış oldukları imzaları ile sorumluluk altına girmiş olan kişilerin yükümlülükleri göz ardı edilmiş olacaktır.

⁴⁷Kendigelen/Kırca, s.112; Can, s.140; Türk, s. 321-322, Özdamar/Göktürk/Can/Kaşak, s.222; Ayli/Üçer, s.432; Adıgüzel, s.138; Yılmaz, *Kambiyo Senetlerinde Defiler*, s. 467; Poroy/Tekinalp, p.381a. Kişisel (Şahsi) def'lere ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku (1997)*, s. 234 vd.; İbrahim Arslan, "Kambiyo Senetlerinde Geçersizlik Def'ileri", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16(1), 2008, s. 11-28; Fırat Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 25 Bası, Turhan Kitapevi, 2021, s. 47; Kürşat Göktürk, *Kambiyo Senetlerinde Şahsi Defiler*, Adalet Yayınevi, 2022, s. 73 vd.; Sönmez, s. 49 vd.; Özdamar/Göktürk/Can/ Kaşak, s. 68 vd.; Pulaşlı, s. 76; Brox, s. 322; Poroy/Tekinalp, p. 118 vd. Şahsi def'ilerin altında yatan düşüncenin "Hukuki Görünüş İtimat" prensibi olduğu ve senede kamu güvenliği kazandırdığı yönünde bkz. Yılmaz, *Kambiyo Senetlerinde Defiler*, s. 218-219; Poroy/Tekinalp, p. 118.

⁴⁸Buna karşın söz konusu kambiyo senedi nama yazılı olarak düzenlenmiş veya nama yazılı hale getirilmişse, şahsi def'iler, senedi sonradan devralan hamillere karşı da ileri sürülebilecektir. Nitekim nama yazılı senetlerin devri, TBK m.183 vd. Uyarınca alacağın devri hükümlerine tabi olduğundan borçlu, temel ilişki sebebiyle alacaklıya karşı sahip olduğu def'ileri, senedi devralan herkese karşı ileri sürülebilecektir. Dolayısıyla senedin devir şekli bedelsizlik iddiasının ileri sürülmesini etkileyen hususlardan biridir. Bkz. Türk, s. 324; Ayli/Üçer, s. 441. Ancak İnan, bu durumun bedelsiz senetlerin bir türü olan hatır senetleri bakımından uygulanmaması gerektiğini ileri sürmektedir. Bkz. İnan, s. 137.

⁴⁹Yaşar Karayalçın, *Ticaret Hukuku Dersleri II, Ticari Senetler*, 3. Baskı, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1964. s. 236.

Öğretide büyük ölçüde uygulama dikkate alınarak ileri sürülen ve bizim de katıldığımız baskın olan görüş ise bedelsizlik iddiasının hukuki niteliği itibariyle sebepsiz zenginleşmeye dayalı bir menfi tespit davası olduğudur (BK m.77)⁵⁰. Zira bedelsiz bir kambiyo senedinde alacağın talep edilmesi halinde kambiyo borçlusu, temel ilişkide geçerli bir alacak olmamasına rağmen senedi ödemek zorunda kalmaktadır. Uygulamada sıklıkla “bedelsizliğe dayalı menfi tespit davası” yerine “ticari senedin iptali davası” kavramı kullanılarak bir terminoloji sorununa yol açıldığı görülmektedir⁵¹. Söz konusu kavram, TTK m. 651 vd. ile düzenlenen kambiyo senedinin zayi olması halinde açılacak olan iptal davası, TTK m. 657 ile düzenlenen nama yazılı senetlerin iptali, TTK m. 661- m. 666 ile düzenlenen hamile yazılı senetlerin hak sahibinin istemi üzerine iptali davası, TTK m. 759 vd. ve TTK m. 764 vd. ile düzenlenen iradesi dışında poliçeyi elinden çıkaran kişinin poliçeyi eline geçiren kişiyi bilmediği halde açabileceği poliçenin iptali davası ve bononun niteliğine aykırı düşmedikçe TTK m. 778/1.1 ve s bentleri ile atıf yapılan iptale dair düzenlemeler ile karışabileceğinden ticari senedin iptali kavramının kullanılmaması yerinde olacaktır. Nitekim bedelsizlik nedeniyle İİK m. 72 anlamında menfi tespit davası ile iptal davası birbirinden farklı sonuçlar doğurmaktadır. Bedelsizlik nedeniyle İİK m.72 anlamında menfi tespit davası olarak açılan dava sonucunda senedin tüm hak sahipleri bakımından iptaline karar verilmemekte, davacının davalılara karşı borçlu olmadığına tespiti yapılmaktadır. Dolayısıyla kambiyo senetlerine özgü imzaların istiklali ilkesi gereğince özellikle tedavül kabiliyeti olan hatır senetlerinde senet üzerinde hak ve borç sahibi olan diğer kişiler bakımından senet geçerliliğini muhafaza edeceğinden, iptaline karar verilmemesi gerekir⁵².

Bedelsizlik neticesinde açılan bu davaların İİK m. 72 anlamında

⁵⁰ BK m. 77 hükmüne göre “Haklı bir sebep olmaksızın, bir başkasının malvarlığından veya emeğinden zenginleşen, bu zenginleşmeyi geri vermekle yükümlüdür.

Bu yükümlülük, özellikle zenginleşmenin geçerli olmayan veya gerçekleşmemiş ya da sona ermiş bir sebebe dayanması durumunda doğmuş olur”. İnan, s. 129; Türk, s. 323; Poroy/Tekinalp, p. 382; Kendigelen/Kırca, s. 112; Ayli/Üçer, s. 434; Tuğçe Soydal Çınar, Kambiyo Senetlerinde Bedelsizlik, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2019, s. 129; Kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşmeye ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Yasan, Kambiyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme, 1. Baskı, Yetkin Yayınları, 2008.

⁵¹ Türk, s. 320, Doğan, s. 78. Bu davanın “ticari senedin iptali, bor.lu bulunulmadığının tespiti ve senedin iadesi” istemleriyle açılabilirdiğine ilişkin Bkz, Gürbüz, s. 556-558; Karayalçın tarafından bu dava “Bononun iptali davası” olarak isimlendirilmiştir. Bkz, Karayalçın, s. 237.

⁵² Aynı yönde bkz. Türk, s. 321.

sebepsiz zenginleşmeye dayalı menfi tespit davası niteliğinde olduğu Yargıtay kararları ile de vurgulanmıştır. Nitekim YHGK. E.2021/19-659, K.2022/82 T.08.02.2022 sayılı kararında bu hususu “*Bedelsizliğe dayalı menfi tespit davasının yasal dayanağı 818 Sayılı Borçlar Kanunu'nun (BK) 61 vd. (6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun (TBK) 77 vd.) maddelerinde düzenlenen sebepsiz zenginleşmedir. Zira kambiyo senetlerinde geçerli olan mücerretlik (soyutluk) ilkesi gereğince, temel alacağın mevcut olmaması veya geçersiz olması, kambiyo senedinin hükümsüzlüğü sonucunu doğurmamakta; buna karşılık temel ilişkideki sakatlık, kambiyo borçlusuna, borçlu olmadığına tespitiyle birlikte, alacaklıya karşı sebepsiz zenginleşme def'ini dermeyer etme hakkını vermektedir.*” şeklinde açıkça ifade etmiştir⁵³. Konuya ilişkin olarak Yargıtay 19 HD. 05.05.2016 tarihli E. 2016/210 ve K. 2016/8340 sayılı kararında ise Yargıtay, “*İlk derece mahkemesi tarafından bedelsizlik iddiasına yönelik delillerin toplanıp sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken davanın zayi sebebiyle çek iptali davası olarak nitelendirilmesini*” isabetsiz bularak bozma kararı vermiş ve uygulamada var olan terminoloji sorununa ilişkin görüşünü açıkça göstermiştir⁵⁴.

B. Hatır Senetlerinde Bedelsizlik İddiasının İleri Sürülmesi

1. Bedelsizlik İddiasının Def'i Olarak İleri Sürülmesi

Hatır senetleri bakımından bedelsizlik iddiası kendisini hatır def'i olarak göstermekte olup, bu def'i taraflar arasında var olan sözleşme ilişkisinden kaynaklanan bir şahsi def'idir⁵⁵ (TTK m.687, m.778, m.825). Dolayısıyla ancak hukuki ilişkinin tarafları arasında ileri sürülebilecek ve hâkim tarafından re'sen nazara alınmayacaktır.

Hatır borçlusu, hatır def'ini senet kendisine ibraz edildiği anda, icra takibine maruz kaldığı zaman veya mahkemede ileri sürebilecektir. Kambiyo senetlerine özgü takip yolunda bu def'i, ödeme emrine itiraz şeklinde ortaya çıkacak ve hatır borçlusu hatır def'ini İİK m. 168/5, 169 ve 169/a hükümlerine göre ileri sürebilecektir. Burada hatır borçlusunun itirazı, borcunun olmadığına

⁵³ <<https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/anaindex.html>> Erişim Tarihi: 29.10.2022.

⁵⁴ <<https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/anaindex.html>> Erişim Tarihi: 29.10.2022.

⁵⁵ İmregün, s. 23; Kendigelen/Kırca, s. 114; Yılmaz, *Kambiyo Senetlerinde Defiler*, s. 474; Ertekin/Karataş, s. 613; Poroy/Tekinalp, p. 382b; Gürbüz, s. 541; Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku (1997)*, s. 1011; Brox, s. 323; Sönmez, s. 78; Doğan, s. 77. Hatır def'inin kambiyo senetlerinin işleyiş düzenine dair yasal düzenlemelere müdahale eden anlaşılardan kaynaklanan defiler olduğu yönünde bkz. Göktürk, s. 88.

resmi veya imzası ikrar edilmiş bir belge ile yapması halinde kabul edilecektir (İİK m.169/a.1). Bu noktada İİK m.168/5 hükmü uyarınca takibe yapılan itirazın, satıştan başka icra işlemlerini durdurmadığını da belirtmek gerekir⁵⁶.

Hatır def'i, tedavül gayesi olmayan hatır senetlerinde bazı özelliklere sahiptir. Nitekim tanzim iradesindeki muvazaa sebebiyle hükümsüz kabul edilen bu senetler bakımından her ne kadar senetteki taahhüdün geçersizliği sebebiyle kıymetli evrak hukuku açısından mutlak bir def'inin ortaya çıktığı ve bu geçersizliğin herkese karşı ileri sürülebileceği düşünülebilirse de hatır def'i, nispi bir defi olarak karşımıza çıkmaktadır (TTK m.825).⁵⁷ Çünkü her ne kadar hatır alacaklısı ile hatır borçlusu arasında üçüncü kişiler nezdinde bir görünüş yaratmak amacıyla asıl borç ilişkisinden yoksun bir hukuki ilişki mevcut olsa da senedin taraflar arasındaki anlaşmaya aykırı olarak ciro edilmesi halinde TTK m. 677 hükmü ile düzenlenen imzaların bağımsızlığı ilkesi gereği üçüncü kişiler bakımından kambiyo taahhüdü geçerliliğini muhafaza edecektir. Dolayısıyla hatır def'ine vücut veren hatır ilişkisi hatır alacaklısı ile borçlu arasında olup, tedavül amaçlı hatır senetleri ile tedavül amacı olmayan hatır senetleri arasında, senedi iyi niyetle iktisap eden üçüncü kişiler açısından bir fark bulunmamaktadır⁵⁸.

2. Bedelsizlik İddiasının Menfi Tespit Davası ile İleri Sürülmesi

Uygulamada bedelsizliğe dayanan menfi tespit davalarının en sık görünen sebebi çoğunlukla hatır senetleridir. Zira, bedelsizlik def'inin şahsi bir def'i niteliğinde olması ve kambiyo senetlerine özgü takip yolunda borca itirazın takibi durdurulmaması sebebiyle menfi tespit davası, kambiyo senedinin borçlusu için borcu ödemekten kaçınmanın bir yoludur⁵⁹. Bu sebeple hatır senedinin borçlusu, kambiyo alacağının ifası talebi ile karşı karşıya kaldığı zaman bedelsizlik iddiasını, İİK m.72 anlamında bir menfi tespit bir davası ile

ileri sürebileceği gibi senedin iadesini de talep edebilecektir⁶⁰.

Menfi tespit davası İİK m. 72/1 hükmünde “*Borçlu, icra takibinden önce veya takip sırasında borçlu bulunmadığını ispat için menfi tespit davası açabilir*” şeklinde düzenleme altına alınmıştır. Hatır senedi borçlusunun bedelsizliğe dayalı menfi tespit davası açabilmesi için öncelikle bu davayı açmakta hukuki bir yararının bulunup bulunmadığına bakmak gerekir⁶¹. Kambiyo senetlerine özgü takip yolunda imzaya veya borca itirazın icra takibini durdurulmaması, hatır def'inin şahsi niteliği gereği yalnızca hatır ilişkisinin tarafları arasında ileri sürülebilmesi ve hatır senedinin lehtar tarafından ciro edilmesi halinde hatır borçlusunun hamile ödeme yapmak zorunda kalması sebebiyle senet borçlusunun, senet lehtarına veya cirantalara karşı menfi tespit davası açmakta hukuki bir yararının bulunduğunu kabul etmek gerekir⁶².

İİK m.72/1 hükmünde belirtildiği üzere bu dava hatır borçlusu tarafından icra takibinden önce veya icra takibinden sonra açılabilir. Böylece borçlu, hatır senedinden doğan borcu bedelsizlik sebebiyle ödemekle yükümlü olmadığını tespiti ile kendisine karşı başlatılabilecek icra takibini engelleyebilecek veya icra takibi başlatılmışsa iptal ettirebilecektir⁶³. Menfi tespit davasının açılmasında mahkeme, borçlu bakımından hukuki yararın bulunup bulunmadığını göz önünde bulundurarak borçlunun bedelsiz kalan senedi ödenmekten kaçınma durumuna ikna olursa; teminat

⁶⁰ Türk, s. 324; İnan, s. 130; Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku (1997)*, s. 1012; Kendigelen/Kırca, s. 112; Ayli/Üçer, s. 443; Poroy/Tekinalp, p. 382; Özdamar/Göktürk/Can/Kaşak, s. 223. Ancak senet borçlusu senedin iadesini ancak lehtardan, ya da senet ciro ile devredilmişse kötüniyetli veya senedin iktisabında ağır kusurlu olan hamilden talep edebilecektir (TTK. M. 598/II). Bununla birlikte senedin iadesi isteniyorsa, bu talebin istem sonucunda ayrıca belirtilmesi gerekir. Ayrıca m.78/I uyarınca “*Borçlanmadığı edimi kendi isteğiyle yerine getiren kimse, bunu ancak kendisini borçlu sanarak yerine getirdiğini ispat ederse geri isteyebilecektir*”.

⁶¹ HMK m.114/1.h uyarınca “*Hukuki yarar her hukuki davası bakımından bir dava şartı olup, mahkeme tarafından re'sen gözetileceği gibi taraflarca da her zaman ileri sürülebilecektir*”.

⁶² Aynı yönde bkz. Ayli/Üçer, s. 440-447; Soydal Çınar, s. 143; Doğan, s. 98. Borçlunun elinde ödeme emrine karşı icra mahkemesinde yapacağı itirazın (İİK. m. 169, 169a) kabulünü sağlayacak resmi bir belge (İİK. m. 169a.1) varsa, icra takibinden önce menfi tespit davası açmakta hukuki yararının bulunmadığı yönünde bkz. Türk, s. 312 vd.

Konuya ilişkin olarak Yargıtay 19 HD. 19.11.2018 tarihli E. 2017/216, K. 2018/5897 sayılı kararında “*Kendisine karşı kambiyo senedine dayalı icra takibi yapılan borçlunun ödeme emrine karşı imza itirazı yapmış olması ayrıca menfi tespit davası açılmasını engellemez*” şeklinde karar vermiştir.

<<https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/anaindex.html>> Erişim Tarihi: 29.10.2022.

⁶³ Ayli/Üçer, s. 435.

⁵⁶ Özdamar/Göktürk/Can/Kaşak, s. 223; Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku (1997)*, s. 1012.

⁵⁷ Türk, s. 351; İnan, s. 138; Yılmaz, *Kambiyo Senetlerinde Defiler*, s. 476; Ertekin/Karataş, s. 614; Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku (1997)*, s. 1012-1013.

⁵⁸ Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku (1997)*, s. 1011.

⁵⁹ Bedelsizliğe dayalı menfi tespit davasına ilişkin Yargıtay Hukuk Genel Kurulu T.08.02.2022 , E. 2021/19-659, K.2022/82 sayılı kararında, “*Bu itibarla bedelsizliğe dayalı menfi tespit davası ile maddi hukuk bakımından borcun mevcut olup olmadığının tespiti amaçlanmakta; borçlu olmadığını iddia eden borçluya, genel hükümlere göre bu durumu tespit imkânı verilmektedir. Dava neticesinde borçlu olunmadığının tespiti hâlinde ise davacı (borçlu) hakkında bir icra takibi başlatılması engellenmiş olacak veya başlatılan ve devam eden icra takibi iptal edilerek, davacının mevcut olmayan bir borcu ödemesi engellenmiş olacaktır*” şeklinde bir tespit yapmıştır.

gösterilmesi halinde dava sonuçlanıncaya kadar icra takibinin açılmaması veya durdurulması yönünde ihtiyati tedbir kararı verilecektir. Menfi tespit davasının icra takibinden önce açılması halinde sonradan başlatılan icra takibi durmayacak; ancak borçlunun teminat göstermesi şartıyla mahkeme, alacağın yüzde on beşinden aşağı olmamak üzere gösterilecek teminat ile icra takibinin durdurulması hakkında ihtiyati tedbir kararı verebilecektir (İİK m.72/2). Buna karşın icra takibinden sonra açılan menfi tespit davasında ihtiyati tedbir yolu ile takip durmayacak ancak mahkeme, teminat karşılığında ihtiyati tedbir yoluyla icra veznesindeki paranın alacaklıya verilmemesine hükmedebilecektir (İİK m.72/3)⁶⁴. Bu noktada hatır senedi borçlusunun senedi iktisap ederken borçlu zararına hareket etmemiş olan hamile senet bedelini ödemek zorunda kalması durumunda İİK m.72/6 hükmü uyarınca hatır alacaklısına karşı ancak bir istirdat davası açabileceğini de belirtmek gerekir⁶⁵.

İcra takibinden önce açılan menfi tespit davalarında yetkili mahkeme, HMK'nın genel yetki kurallarına göre belirlenecek ve buna göre davalı gerçek veya tüzel kişinin davanın açıldığı tarihteki yerleşim yeri mahkemesi olacaktır (HMK m.6/1). İcra takibinden sonra açılan menfi tespit davalarında ise İİK m.72/son özel bir yetki kuralı öngörmüştür. Buna göre menfi tespit davası, takibi yapan icra dairesinin bulunduğu yer mahkemesinde veya davalının yerleşim yerinde açılacaktır.

Kambiyo senetlerinin bedelsizliğine ilişkin menfi tespit davası bakımından hangi mahkemenin görevli olacağı ise bu davaların mutlak ticari dava olarak kabul edilip edilmeyeceği sorunu sebebiyle tartışmalıdır⁶⁶. TTK m.4/1-a. hükmü uyarınca tarafların tacir olup olmadıklarına bakılmaksızın TTK'da düzenlenen hususlardan doğan davalar mutlak ticari dava niteliğindedir. Konuya ilişkin olarak öğretideki baskın görüş, TTK m.4/1-a hükmünün lafzından yola çıkmakta ve TTK'da düzenlenen hususlardan doğan tüm hukuk davalarının mutlak ticari dava olduğu ve bu durumda uyuşmazlığın kaynaklandığı temel borç ilişkisine bakılmaması gerektiğini

ileri sürmektedir⁶⁷. Buna karşın öğretide bulunan bir diğer görüş ise kambiyo senedinin bedelsizliğine yönelik açılan menfi tespit davasının mutlak ticari dava olup olmadığının tespitinde taraflar arasındaki asıl borç ilişkisinin dikkate alınması gerektiğini savunmaktadır. Söz konusu görüş uyarınca kambiyo senetlerinde bedelsizlik hâli düzenleyen ile lehtar arasındaki asıl borç ilişkisinin çeşitli sebeplerle ortadan kalkması, hükümsüz hâle gelmesi veya ilişkideki temel alacağın eksikliği durumunda ortaya çıktığından, bu davanın mutlak ticari dava olup olmadığının tespitinde taraflar arasındaki asıl borç ilişkisinin dikkate alınması gerekmektedir⁶⁸.

Öğretide bulunan bu tartışma karşısında biz de öğretideki baskın görüşe katılmakta ve TTK'da düzenlenen hususlardan doğan tüm hukuk davalarının mutlak ticari dava olması sebebiyle uyuşmazlığın kaynaklandığı temel borç ilişkisine bakılmaması gerektiği kanaatindeyiz (TTK m.4/1-a). Zira kambiyo

⁶⁷ Rıza Ayhan, "Son Değişikliklerle Ticarî Dava ve Ticaret Mahkemelerinin Görev Sahası Hakkında Getirilen Yenilikler", *Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, I(1), 2015, s. 13-64, s. 22.; Özdamar/Göktürk/Can/Kaşak, s. 223; Rıza Ayhan/Hayrettin Çağlar/Mehmet Özdamar, *Ticari İşletme Hukuku Genel Esaslar*, 14. Baskı, Yetkin Yayınları, 2021, s. 69.

⁶⁸ Soydal Çınar, s. 191; Koçyiğit/Bulur, kıymetli evraklarla ilgili davaların mutlak ticari dava olup olmadığı konusunda ikili bir ayrım yoluna gitmiş, davanın ticari dava olup olmadığının belirlenebilmesi için, kıymetli evrak ilişkisi mi yoksa temel ilişki mi olduğunun nitelendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu sebeple temel ilişkiye dayanılmadan sadece kıymetli evrak ilişkisine dayalı taleplerde nitelendirme kıymetli evrak esas alınarak yapılmalı, temel ilişki ve kıymetli evrak ilişkisine aynı anda dayanılan taleplerde ise temel ilişki esas alınarak bir nitelendirme yapılmamalıdır. Bkz. Koçyiğit/Bulur, s. 97-98. Konuya ilişkin Yargıtay uygulamasında bir içtihat birliği bulunmamaktadır. Zira Yargıtay bazı kararlarında temel ilişkiyi esas alırken, bazı kararlarında kıymetli evrak ilişkisini dikkate almak suretiyle davanın hukuki niteliğini tespit etmektedir. Nitekim Yargıtay 5. Hukuk Dairesi 21.06.2021 tarihli E.2021/4222, K. 2021/9125 sayılı kararında "6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununun 4/1. maddesinde her iki tarafın da ticari işletmesiyle ilgili hususlardan doğan hukuk davaları ve çekişmesiz yargı işlerinin ticari dava ve ticari nitelikte çekişmesiz yargı işi sayılacağı hüküm altına alınmış, maddenin (a) bendinde bu kanunda öngörülen hususlardan doğan hukuk davaları ile çekişmesiz yargı işlerinin ticari dava ve çekişmesiz yargı işi sayılacağı belirtilmiştir. Diğer yandan, aynı Kanunun 776 ve devamı maddelerinde "Bono ve emre yazılı senetler" konusu düzenlenmiş olup, 30.06.2012 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren ve 6102 Sayılı TTK'nın 4 ve 5. maddelerinde değişiklik öngören 6335 Sayılı Kanun gereğince açıkça bu tür işlerde ticaret mahkemesi yetkili kılınmıştır. Dosya kapsamından, talep dayanağı senedin kambiyo senedi vasfına haiz olduğu, senet üzerinde açıkça teminat senedi olduğuna dair ibare bulunmadığına göre ticari dava niteliğinde olan uyuşmazlığın ticaret mahkemesinde görülüp sonuçlandırılması gerekmektedir." şeklindeki ifadeyle kambiyo senetlerinin TTK'da düzenlenmiş olmasından yok çıkmakta iken Y. 20 HD. 28.06.2017 tarihli E.2017/7325, K. 2017/5941 sayılı kararında "Dosya kapsamında; bononun kaynağının eser sözleşmesi olduğu, uyuşmazlık eser sözleşmesinden kaynaklanmadığı anlaşılmakla, görevli mahkeme genel görevli olan asliye hukuk mahkemesidir. Buna göre uyuşmazlığın ... 5. Asliye Hukuk Mahkemesinde görülüp sonuçlandırılması gerekmektedir." diyerek temel ilişkiyi esas almıştır. <<https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/anaindex.html>> Erişim Tarihi: 29.10.2022.

⁶⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Doğan, s. 101 vd.

⁶⁵ Özdamar/Göktürk/Can/Kaşak, s. 226. Hatır borçlusunun bu senedi ödemek zorunda kalırsa, hatır anlaşmanın ihlali sebebiyle hatır alacaklısına karşı tazminat davası açabileceği yönünde bkz. Yılmaz, *Kambiyo Senetlerinde Defiler*, s. 476; Poroy/Tekinalp, p. 382; Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku (1997)*, s. 239.

⁶⁶ Kambiyo senetlerinden kaynaklı uyuşmazlıkların ticari dava konusu olup olmadığına ilişkin öğretide bulunan görüşler için bkz. Soydal Çınar, s. 188 vd.

senetlerinin TTK'nın üçüncü kitabında düzenlendiği dikkate alınır, bedelsizliğe dayalı menfi tespit davasında eğer ki senet TTK hükümleri uyarınca kambiyo senedi vasfına sahip ise bu davaların TTK'da düzenlenen hususlardan olduğunun kabul edilmesi gerekmektedir. Makalenin konusu bakımından hatır senetlerinde bedelsizliğe dayalı menfi tespit davasının mutlak ticari dava olup olmadığını değerlendirmek gerekirse, her ne kadar hatır senetleri TTK ile düzenlenmemiş olsa da bu senetler taraflar arasındaki hatır anlaşmasından doğan ve unsurları tam olarak sağlandığı taktirde hukuken geçerli kambiyo senetleridir. Dolayısıyla hatır senetlerinin kambiyo senedi vasfı dikkate alındığında, bedelsizliğe dayalı menfi tespit davasının hukuki niteliği İİK m.72 anlamında sebepsiz zenginleşmeye dayansa da bu davaların mutlak ticari dava sayılması gerektiği görüşüdeyiz. Bununla birlikte yalnızca hatır ilişkisinin tarafları arasında ileri sürülen ve şahsi bir def'i niteliği taşıyan hatır def'inin ileri sürülme şartları bakımından da TTK hükümlerine başvurulması gerekecektir⁶⁹.

Hatır senetlerinde bedelsizliğe dayalı menfi tespit davası bakımından görevli mahkemenin belirlenmesi konusunda ise TTK m.5/1 hükmüne bakmak gerekir. Hüküm uyarınca “*Aksine hüküm bulunmadıkça, dava olunan şeyin değerine veya tutarına bakılmaksızın asliye ticaret mahkemesi tüm ticari davalar ile ticari nitelikteki çekişmesiz yargı işlerine bakmakla görevlidir.*” Hükümün lafzından anlaşılacağı üzere asliye ticaret mahkemesi diğer kanunlarda “*aksine hüküm bulunmadığı*” taktirde mutlak ticari davalar bakımından görevli mahkeme konumundadır. Dolayısıyla özel bir düzenleme bulunması halinde bu davalar her ne kadar mutlak ticari dava olarak nitelendirilse de uyuşmazlık bakımından başka bir mahkemenin görevli olması mümkündür. Nitekim tüketici işlemlerinden veya iş sözleşmesinden doğan uyuşmazlıklara ilişkin özel hükümler düzenlenmiş olup, kambiyo ilişkisinin dayandığı asıl borç ilişkisi bu işlem veya sözleşmelerden kaynaklanıyor ise bu davaların görülmesinde tüketici mahkemeleri veya iş mahkemeleri görevli olacaktır⁷⁰.

⁶⁹ Soydal Çınar, s. 195.

⁷⁰ Buna göre 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun m. 73 uyarınca tüketici işlemleri ile tüketiciye yönelik uygulamalardan doğabilecek uyuşmazlıklara ilişkin davalarda tüketici mahkemeleri görevli olacak, 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu m. 5 hükmüne göre ise iş ilişkisi nedeniyle sözleşmeden veya kanundan doğan her türlü hukuk uyuşmazlıklarına ilişkin dava ve işlere iş mahkemeleri bakacaktır. Konuya ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Soydal Çınar, s. 201- 204. Nitekim YHGK, 12.10.2021 tarihli E. 2017/19-1626,nK. 2021/1199 sayılı kararında “*Davacı site yönetimi, ticari ve mesleki amaçlarla hareket etmeyip tüketici ve dava konusu alacağın dayanağı kömür alım satım işleminin 4077 Sayılı Kanun'un 3. maddesi kapsamında bir tüketici işlemi olduğundan ve tüketici işlemleri ile tüketiciye*

Bu durumda hatır senetlerinde bedelsizliğe ilişkin olarak açılacak menfi tespit davasında taraflar arasındaki hatır ilişkisi tüketici işlemlerinden veya iş sözleşmesinden kaynaklanıyorsa bu davalarda da asliye ticaret mahkemesi görevli olmayacaktır.

Konuya ilişkin olarak hatır senetlerinde bedelsizlik iddiasının menfi tespit davası ile ileri sürülmesinde arabuluculuğun zorunlu olup olmadığı sorusunun da cevaplanması gerekmektedir. TTK m.5/a hükmü ile TTK'nın 4 üncü maddesinde ve diğer kanunlarda belirtilen ticari davalardan, konusu bir miktar paranın ödenmesi olan alacak ve tazminat talepleri hakkında dava açılmadan önce arabulucuya başvurulmuş olması dava şartı olarak düzenleme altına alınmıştır. Kambiyo senetlerine dayanan menfi tespit davalarında arabuluculuğun zorunlu olup olmadığı konusunda öğretide birbirinden farklı görüşler ve yargıda çeşitli kararlar bulunmakla birlikte Yargıtay'ın son dönem verdiği kararlarda menfi tespit davalarını, arabuluculuk dava şartına tabi tutmadığı anlaşılmaktadır⁷¹. Buna göre öğretideki bir görüş uyarınca dava şartı zorunlu arabuluculuğun kapsamı geniş yorumlanmalı ve menfi tespit davaları da zorunlu arabuluculuğa tabi olmalıdır⁷². Bir diğer ve bizim

yönelik uygulamalardan doğabilecek uyuşmazlıklara ilişkin davalarda tüketici mahkemeleri görevli bulunduğu eldeki davaya bakmakla görevli mahkeme tüketici mahkemeleridir. Hukuk Genel Kurulunda yapılan görüşmeler sırasında, 6762 Sayılı TTK'nın 4. maddesi uyarınca uyuşmazlığın ticari iş niteliğinde olduğu ve taraflar arasındaki akdi ilişki yerine kambiyo senedine dayalı icra takibinin dayanağı bononun dikkate alınması gerektiği, görevli mahkemenin ticaret mahkemesi olduğu, açıklanan gerekçe ile direnme kararının bozulması gerektiği yönünde görüş ileri sürülmüş ise de, bu görüş Kurul çoğunluğu tarafından benimsenmemiştir.” şeklinde karar verilmiştir. <<https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/anaindex.html>> Erişim Tarihi: 29.10.2022.

⁷¹ Yargıtay 11 HD. 21.09.2021 tarihli E. 2020/3235, K. 2021/5629 sayılı kararında “Menfi tespit davalarının ticari dava olduğu için TTK'nın 5/A maddesi kapsamına alınması ve böyle bir davayı açmak isteyen kişinin önce arabulucuya başvurmaya zorlanması, kanuna aykırı olduğu gibi ticari davalarda arabuluculuğa başvuruyu dava şartı olarak öngören madde hükmünün amaçsal yorumundan da Yasa Koyucu'nun bilinçli olarak menfi tespit davalarını arabuluculuk dava şartına tabi tutmadığı anlaşılmaktadır.” şeklinde karar vermiştir. Aynı şekilde Y. 11 HD. 24.05.2022 tarihli E. 2021/139, K. 2022/3987 sayılı yakın tarihli kararında da benzer gerekçelerle menfi tespit davalarında dava açılmadan önce arabuluculuğa gidilmesinin zorunlu olmadığı kanaatine varmıştır.

⁷² İlker Koçyiğit / Alper Bulur, *Ticari Davalarda Dava Şartı Arabuluculuk*, Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü Arabuluculuk Daire Başkanlığı Yayınları, 2019, s. 140 vd. Yazarlar tarafından “*7155 sayılı Kanunun genel gerekçesinde ve TTK'nın 5/A maddesini ihdas eden madde gerekçesinde, kanun koyucunun sadece konusu bir miktar para alacağının ödenmesi olan eda davalarını dava şartı arabuluculuk kapsamına dâhil edip diğer tüm dava türlerini kapsam dışında tuttuğuna ilişkin açık bir gerekçe yoktur*” denilerek tespit davasının eda davasının ön safhası olduğu bu sebeple tespit davalarının da dava şartı arabuluculuk kapsamında olduğu sonucuna varılmıştır. Bkz. Koçyiğit/Bulur, s. 141. Aynı yönde bkz. Cenk

de katıldığımız görüş ise TTK m. 5/a kapsamında zorunlu arabuluculuğun konusunun bir miktar paranın ödenmesi veya bir alacak olduğu oysa menfi tespit davalarında hukuki bir tespitin yapıldığı ve eda davalarında olduğu üzere bir miktar paranın ödenmesinin söz konusu olmadığı bu sebeple menfi tespit davalarının zorunlu arabuluculuğa tabi olmadığını ileri sürmektedir⁷³. Dolayısıyla hatır senetlerinde bedelsizliğe dayalı menfi tespit davası mutlak ticari dava niteliğinde olmakla birlikte bu davada senedin bedelsiz kaldığının tespiti ile yetinildiğinden, TTK m. 5/a kapsamında zorunlu arabuluculuğun dava şartı olarak kabul edilmemesi gerekir. Zira hatır senetlerinde bedelsizliğe dayalı menfi tespit davasında davacı hatır borçlusu bir para ödenmesi istememekte yalnızca söz konusu senetten dolayı borçlu olmadığının tespitini talep etmektedir.

3. Bedelsizlik İddiasının İleri Sürülmesinde İspat Yükü

Hatır senetlerinde bedelsizliğe dayalı menfi tespit davasında davacı, kambiyo ilişkisinin varlığını kabul etmekle birlikte hatır alacaklısı ile aralarındaki hatır anlaşması sebebiyle senedin bedelsiz kaldığını ileri sürerek borcunu ödemekten kaçınmaktadır. Bu durumda bedelsizlik iddiası hatır borçlusu (davacı) tarafından ileri sürüldüğünden hatır borçlusu hatır ilişkisini ve bu ilişki sebebiyle senedin bedelsiz kaldığını ispat etme yükümlülüğü altındadır.

Bedelsizlik iddiası senede karşı olduğundan hatır borçlusu, hatır def'ini 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu⁷⁴ m. 201/1 uyarınca senetle ispatlaması gerekmektedir⁷⁵. Bedelsizliğe dayalı menfi tespit davasında ispat

yükünün tespitinde davanın kime karşı açıldığı hususu da önem arz etmektedir. Nitekim bedelsizlik iddiası senet alacaklısına karşı ileri sürülüyorsa bedelsizlik halinin senetle ispatı yeterli iken; başvuran hamile karşı ileri sürülüyorsa hatır borçlusu, bu ispatın yanında söz konusu hamilin bile kendisi zararına hareket etmiş olduğunu da ispat etmek zorundadır⁷⁶. Bu noktada hamilin bile borçlu zararına hareket ettiğinin ispatının senedin ciro edilerek devredilmesi haline mahsus olduğunu belirtmek gerekir. Zira senet nama yazılı senet haline dönüştürülmüş ve alacağın temliki hükümlerine göre devredilmişse veya gecikmiş ciro varsa bile borçlu zararına hareket edildiğinin ispat edilmesine gerek kalmayacak ve doğrudan senedi iktisap eden hamile karşı ileri sürülebilecektir. Hatır senedinden kaynaklı bedelsizlik iddiasını yazılı delil ile ispat edemeyen ve istisna olarak delil başlangıcından yaralanamayan hatır borçlusu hatır alacaklısına yemin de teklif edebilecektir. Bu durumda hatır alacaklısı yemini ifa ederse hatır borçlusu davayı kaybedecek, ancak yeminden kaçınır veya hatır borçlusuna iade etmezse borçlu hatır ilişkisini ispat etmiş olacaktır (HMK m.229/1). Hatır alacaklısı tarafından yeminin iadesi karşısında hatır borçlusu yemin ederse yine hatır ilişkisi ispat edilmiş olacaktır (HMK m.229/2).

Tacirler arasındaki uyuşmazlıklarda hatır borçlusu hatır ilişkisini ticari defterlerle de ispat edebilecektir (TTK m.83 vd.)⁷⁷. Ticari defterlerin sahibi lehine delil olmasının şartları HMK m.222 hükmü ile düzenleme altına alınmış

şeklinde karar vermiştir.

⁷⁶ Burada kastedilenin hatır alacaklısının kendi imzası olduğunun tespit edilebildiği ve hatır anlaşmasının varlığını gösteren bir yazılı delildir. Nitekim Y. 19. HD. 29.11.2002 tarihli E. 2002/7864, K. 2002/7583 sayılı kararında “*Dava, dava konusu iki adet bononun hatır bonosu olarak düzenlendiği ve bu nedenle bonolarla borçlu olunmadığının tespiti istemine ilişkindir. Taraflar kardeş olmakla birlikte, ilişki senede bağlandığından, HUMK'nun 288 ve devamı maddeleri gereğince, davacının iddiasını yazılı delille kanıtlanması gerekir. Tarafların kardeş olması yazılı belge karşısında tanık dinlenmesine olanak vermez. ...*” şeklinde karar vermiştir. Yine Y. 19. HD. 25.06.2013 tarihli E. 2013/4791, K. 2013/11862 sayılı kararında: “*..Bonoların keşidecisi olan davacının lehtar U.'ya karşı kendi aralarındaki hukuki ilişkiden doğan def'ileri hamil o... ltd. şirketi'ne karşı da ileri sürebilmesi için somut olayda uygulanması gereken 6762 sayılı TTK'nın 599. maddesi uyarınca hamilin senetleri iktisap ederken bile bile borçlunun zararına hareket ettiğinin, yani senetleri kötü niyetle iktisap ettiğinin kanıtlanması gerekmektedir.*” şeklinde karar vermiştir.

⁷⁷ Ticari defterler sahiplerine lehine veya aleyhine kanıt oluşturabileceklerdir. Ticari defterlerin ticari davalarda delil olarak kabulü için öncelikle kanuna göre eksiksiz ve usulüne uygun olarak tutulmuş, açılış ve kapanış onayları yaptırılmış bir defter söz konusu olmalıdır. Defter kayıtlarını ileri süren defter sahibi bakımından lehine delil oluşturabilmesi, HMK m. 222 hükmü uyarınca birtakım şartlara bağlanmıştır. Bkz. İnan, s. 147; Canbolat/Canbolat, s. 214; Gürbüz, s. 616.

Akil “Ticari Uyuşmazlıklarda Dava Şartı Arabuluculuk Hakkında Usul Hukuku Bakımından Bazı Değerlendirmeler”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 2020, 11(41), s. 321-322.

⁷³ Süha Tanrıver, “Dava Şartı Arabuluculuk Üzerine Bazı Düşünceler”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2020, 32(147), s. 111-142; s. 123, dn. 11; Ali Fuat Çiçekli, “Kambiyo Senetlerine Özgü Haciz Yoluyla Takip Menfi Tespit Davasının Nitelikleri”, *SDÜHFD* 2021, 11(2), s. 839-901; Özdamar/Göktürk/Can/Kaşak, s. 225

⁷⁴ RG. 04.02.2011/27836.

⁷⁵ Senetle ispat zorunluluğuna ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Hakan Pekcanitez, / Oğuz Atalay, / Muhammet Özekeş, , *Medeni Usul Hukuku*, 15. Baskı, Oniki Levha Yayınları, 2021, s. 397 vd. Ramazan Arslan / Ejder Yılmaz / Sema Taşpınar Ayvaz / Emel Hanağası, *Medeni Usul Hukuku*, 20. Baskı, Yetkin Yayınları, 2021, s. 443 vd.; Süha Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku, Cilt I*, 4. Baskı, Yetkin Yayınları, 2021, s. 939 vd. Konuya ilişkin olarak Y. 19. HD. 20.06.2013 tarihli E. 2013/7669, K. 2013/11518 sayılı kararında: “*..Bu durumda HMK'nın 201. maddesi uyarınca senede bağlı her çeşit iddiaya karşı ileri sürülen ve senedin hüküm ve kuvvetini ortadan kaldıracak nitelikte bulunan hukuki işlemler tanıkla ispat olunamaz. Başka bir anlatımla, senede karşı ileri sürülen iddiaların yazılı delille kanıtlanması gerekmektedir.*”

olup, hükme göre birçok koşulun birarada bulunması gerekmektedir. Buna göre, ticari defterlerin sahibi lehine delil olabilmesi için her iki tarafın da defter tutma yükümlülüğüne tâbi olması, ticari defterlerin usulüne uygun biçimde tutulmuş olması, ticari defterlerin açılış ve kapanış onaylarının usulüne uygun şekilde yapılmış olması, defter kayıtlarının birbirini doğruluyor olması, diğer tarafın aynı şartlara uygun olarak tutulmuş ticari defterlerindeki kayıtların bunlara aykırı olmaması veya diğer tarafın ticari defterlerini ibraz etmemesi yahut defter kayıtlarının aksinin senet veya diğer kesin delillerle ispatlanmamış olması gerekmektedir (HMK m. 222/2-3). Bu noktada ticari defterlerde hatır anlaşmasına ilişkin bulunan kayıt, taraflar arasında ticari bir ilişkinin bulunup bulunmadığının tespiti açısından önem arz edebilecektir⁷⁸. 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu döneminde *İnan* tarafından hatır borçlusunun kendi lehine ticari defterlerine dayanması halinde ticari defterlerinde hatır anlaşmasına dair bir açıklama varsa ve fakat hatır alacaklısının defterinde hatır senedine ait hiçbir kayıt yer almıyorsa; bu durumun senedin hatır senedi olduğunun ispatı için yeterli olduğu belirtilmişse de⁷⁹; söz konusu kanun döneminde ticari defterlerle ispatın düzenlenmiş olduğu 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun⁸⁰ 85. maddesi uyarınca davalı tarafın kanuna uygun surette tutulmuş olan ve birbirlerini teyid eden defterlerinde hiçbir kayıt bulunmazsa ilgili kaydın ispat kuvveti kalmayacağı belirtildiğinden bu görüşe katılmak mümkün değildir. Konuya HMK m.222/3 hükmü açısından baktığımızda da diğer tarafın hükme uygun olarak tutulan ticari defterlerinin, ilgili hususta hiçbir kayıt içermemesi hâlinde ticari defterlerin sahibi lehine delil olarak kullanılmayacağı hüküm altına alınmıştır. Dolayısıyla davacı tarafın ticari defterlerinde hatır anlaşmasına dair bir açıklama var ve fakat hatır alacaklısı olan davalının defterinde hatır senedine ait hiçbir kayıt bulunmuyorsa bu durumun senedin hatır senedi olduğunu ispat için yeterli olduğu söylenemeyecektir.

⁷⁸ Nitekim Y. 19 HD. 11.09.2019 tarihli E. 2019/2602, K. 2019/4278 sayılı kararında BAM tarafından "Bu nedenlerle tarafların ticari defterlerinin ibrazı istenerek, taraflar arasında ticari ilişki bulunup bulunmadığı, dava konusu çekin taraf defterlerinde kayıtlı olup olmadığı, şayet kayıtlı ise çekin hatır çeki olduğuna dair bir kayıt bulunup bulunmadığı hususunda bilirkişiden rapor alınıp tüm deliller toplanmadan karar verildiğinin anlaşıldığı gerekçesiyle bu konudaki eksikliğin giderilmesi için dosyanın ilk derece mahkemesine gönderilmesine" ilişkin kararını onamıştır.

⁷⁹ Zira böyle bir durumda hatır alacaklısı, elindeki senedi ticari defterine işleyerek aralarındaki ilişkinin hatır ilişkisi olduğunu ortaya çıkarmış olacaktır.

⁸⁰ RG. 09.07.1956/9353.

IV. HATIR SENETLERİNDE BEDESİZLİK İDDIASININ İLERİ SÜRÜLMESİNDE ÖNE ÇIKAN SORUNLAR

Hatır senetlerinde bedelsizlik iddiasının ileri sürülmesinde öne çıkan sorunlar genel olarak kambiyo senetlerinde bedelsizlik iddiasının ileri sürülmesinde karşılaşılan sorunlarla benzerlik göstermektedir. Bu başlıkta genel olarak kambiyo senetlerinde bedelsizlik iddiasına ilişkin öne çıkan sorunlar hatır senetleri özelinde incelenecektir. Bununla birlikte makalenin kapsamı itibarıyla fikir ayrılığının gündeme geldiği her başlığın ele alınması mümkün olmayacağından, çalışmamızda Yargıtay kararlarında en sık karşılaşılan ve öğretide görüş birliği olmayan konulara yer verilecektir.

A. Hatır Senetlerinde Bile Bile Borçlu Zararına Hareket

Hatır senetlerinde hatır def'i şeklinde ortaya çıkan bedelsizlik iddiası şahsi bir def'i olduğundan, "hukuki görünüşe itimat" prensibi gereğince hatır borçlusu tarafından bu def'i, hatır ilişkisinin hukuki tarafları dışında ancak senedi iktisap ederken bile bile borçlu zararına hareket etmiş olan hamile karşı ileri sürülebilecektir (TTK m. 687, m. 778, m. 825/2)⁸¹. Öğretide bile bile borçlu zararına hareket, şahsi def'inin ileri sürülme kapsamını genişleten defilere ilişkin hükümlerin bir istisnası olarak tanımlanmıştır⁸². Hatır senetlerinde hangi durumlarda bile bile borçlu zararına hareket edildiği sonucu ortaya çıkmaktadır sorusuna cevap verilebilmesi için öncelikle bile bile borçlu zararına hareket kavramının genel olarak açıklanması gerekmektedir.

Türk hukukunda bile bile borçlu zararına hareket etme kavramına ilişkin öğretide farklı yaklaşımlar bulunmakla birlikte Yargıtay kararlarında da bir kavram birliği bulunmamaktadır⁸³. Kavramın açıklığa kavuşturulması bakımından öğretide çoğunlukla hamilin borçluya zarar verme iradesi olması gerektiği kabul edilmektedir. Buna göre hamilin kendisine karşı ileri sürülebilecek olan kişisel def'i hakkında bilgi sahibi olması bile bile borçlu zararına hareket ettiğinin kabulü için yeterli olmayıp, hamil senedi iktisap ederken, borçluya zarar vereceğinin bilincinde de olmalıdır⁸⁴.

⁸¹ Yılmaz, *Kambiyo Senetlerinde Defiler*, s. 476.

⁸² Göktürk, s. 106; Bozkurt, s. 104.

⁸³ Kambiyo senetlerinde bile bile borçlu zararına hareket kavramına ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Adıgüzel, s. 129-148; Sönmez, s. 117 vd.

⁸⁴ Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku* (1997), s. 242; Göktürk, s. 107; Kendigelen/Kırca, s. 118; Poroy/Tekinalp, p. 120; Halil Arslanlı, *Ticari Senetler Dersleri*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1959, s. 127, Kınacıoğlu, s. 169; Oğuz İmregün, *Kıymetli Evrak Hukuku*,

Bir diğer görüş ise bile bile borçlu zararına hareket bakımından iyiniyet kavramını esas almaktadır. Buna göre bile bile borçlu zararına hareket ve iyiniyetli olmamak aynı veya birbirine yakın kavramlar olmakla birlikte, ortada hakkın kazanılması sorunu olmadığından TTK'da “iyiniyet” yerine “bile bile borçlu zararına hareket” kavramı tercih edilmiştir⁸⁵.

Öğretide birinci görüşle paralel bir diğer görüş tarafından ise hamilin senedi iktisap ederken bile bile borçlu zararına hareket etmesindeki kötünüyetin MK m.3 anlamındaki kötünüyetten biraz farklı olduğu, MK m.3'deki kötünüyetin hakkı iktisap edecek olan kişinin hakkın kazanılmasına engel bir hukuki eksikliği bilmesi veya bilebilecek durumda olmasını; kıymetli evrak hukukunda ise hamilin senedi bile bile borçlunun zararına devralmış olmasını ifade ettiği ileri sürülmüştür. Söz konusu görüşe göre burada hamilin kişisel def'i hakkında bilgi sahibi olması veya ağır kusurlu olması yeterli olmayıp, hamilin bilerek borçlunun zararına hareket etmiş olması gerekmektedir⁸⁶.

Bile bile borçlu zararına hareket kavramının yorumlanmasında uyumsuzluğa en sık rastlanan hallerden biri de hatır senetleridir. Zira öğretilde bile bile borçlu zararına hareket kavramı tedavül amacı taşıyan ve tedavül amacı taşımayan hatır senetleri bakımından farklı şekillerde yorumlanmıştır.

Doktrinde öne sürülen bir görüşe göre her iki tür hatır senedinde de hamile karşı hatır senedi def'inin ileri sürülebilmesi için bile bile borçlu zararına hareket kavramı yukarıda zikrettiğimiz ilk görüş uyarınca yorumlanmalıdır. Dolayısıyla senedi devralan kişinin bu senedin hatır senedi olduğunu bilmesi bile bile borçlu zararına hareket ettiğinin kabulü için yeterli olmayıp, hamilin senedin hatır senedi olduğunu bilerek iktisap etmesi ve borçlu zararına hareket etme iradesine sahip olması gerekmektedir⁸⁷.

Bir diğer görüşe göre ise tedavül amacı taşıyan hatır senetlerinde

1. Baskı, Filiz Kitapevi, 2003, s. 24. Atik, s. 277-278. Bilerek borçlu zararına hareketin iktisap anında bulunması gerektiğine ilişkin bkz. Özdamar/Göktürk/Can/Kaşak, s. 69; Sönmez, s. 78. Adıgüzel tarafından, bile bile borçlu zararına hareket kavramında esas alınan iyiniyetin TMK m.3 hükmüne nazaran daha geniş nitelikte ve kıymetli evrak hukukuna özgü bir iyiniyet olduğu savunulmuştur. Bkz. Adıgüzel, s. 134.

⁸⁵ Türk, s. 364-365.

⁸⁶ Pulaşlı, s. 77; Bilerek borçlu zararına hareket kavramının, kıymetli evrak söz konusu olduğunda karşımıza çıkan özel bir iyiniyet ölçüsü olduğu yönünde bkz. Sönmez, s. 117.

⁸⁷ Poroy/Tekinalp, s. 261-262, Ülgen (Helvacı/Kaya/Nomer Ertan), s. 156; Yılmaz, *Kambiyo Senetlerinde Defiler*, s. 476; Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku (1997)*, s. 239.

senedi iktisap edenin bile bile borçlu zararına hareket ettiği savunması yapılamayacaktır. Çünkü tedavül amacı taşıyan hatır senedi tarafların karşılıklı uygun iradesiyle ciro ettirmek için verilmekte ve bu senedin üçüncü bir kişiye devri senedin amacı ile uyumlu olduğundan hamilin elindeki senedin hatır senedi olduğunu bilmesi bile bile borçlu zararına hareket sayılamayacaktır⁸⁸.

1. Yargıtay Kararlarında Durum

Bile bile borçlu zararına hareket kavramı açısından Yargıtay kararlarında yıllar içerisinde farklı yaklaşımlar görülmekte ve bir yeknesaklık bulunmamaktadır.

Buna göre YHGK. 25.12.1963 tarihli E. 1963/78 K. 1963/41 sayılı kararında “*Poliçeyi edinen, hem borçlunun devredene karşı ileri sürebileceği bir itirazın varlığını, hem de devreden poliçe üzerinde bir itirazı önleyecek tasarruf yapmaya yetkili olmadığını biliyor idi ise o zaman bilerek borçlu zararına hareket etmiş olur*” diyerek bile bile borçlu zararına hareket kavramı açısından hamilin hem kendisine karşı ileri sürülebilecek olan kişisel def'i hakkında bilgi sahibi, hem de borçluya zarar verme bilincine sahip olması koşulunu aramıştır⁸⁹.

Yargıtay 3. HD. 19. 06.2003 tarihli E. 2003/7662 ve K. 2003/7762 sayılı kararındaki “*Bu maddede öngörülen borçlunun zararına bile bile hareket ve kötünüyetin ise yasa koyucu herhangi bir yazılı ispat şeklinden söz etmediği cihetle şahit dahil her türlü delille ispat edilebileceğinin kabulü gerekir*” şeklindeki ifadesiyle bile bile borçlu zararına hareket kavramı ile kötünüyet kavramını birarada kullanarak her iki hâlin de ispatını aradığı kanısı uyandırmaktadır. Buna karşın, Yargıtay 11. HD. 08.12.2020 tarihli E. 2020/2919 ve K. 2020/5748 sayılı yakın tarihli kararında “*kötünüyetli olarak bonoların devraldığını ispat yükünün davacıda olduğunu*” ifade ederek bile bile borçlu zararına hareket halini iyiniyet üzerinden yorumlamıştır. Benzer şekilde Yargıtay 11. HD. 08.12.2020 tarihli E. 2020/2919 ve K. 2020/5748 sayılı kararında ise “*lehtarın bedelsiz bir senedin tahsilini kolaylaştırmak ve şahsi def'ilerin ileri sürülmesini engellemek amacıyla bir senedi yakınlarına veya organik bağı olan şirkete devretmesi halinde bu durumun, hamilin bunu*

⁸⁸ İnan, s. 59; Karayalçın, s. 236, Sayhan, s. 151; Türk, s. 301. Hatır senetlerinin lehine kambiyo taahhüdünde bulunulan tarafından tedavüle çıkarılmasının bu senetlerin doğası gereği olduğu yönünde bkz. Kendigelen/Kırca, s. 115.

⁸⁹ YHGK. 25.12.1963 tarihli E.1963/78, K. 1963/41 sayılı kararı BATIDER, C. 3 (1), 1965, s. 178

bildiği ve buna rağmen senedi kötünilyetle iktisap ettiğine karine sayılacağını” belirterek bile bile borçlu zararına hareket kavramını hamilin iyiniyetli olup olmamasına dayandırmıştır. Yakın tarihlerde verilen bu kararlardan anlaşıldığı üzere şahsi def’i niteliğinde olan bedelsizlik iddiasının senedi iktisap eden hamile karşı ileri sürülebilmesi için hamilin, senedi devralırken kötünilyetli olması Yargıtay tarafından yeterli bulunmaktadır.

Yargıtay konuya ilişkin yakın tarihli kararlarında şirketler arasında organik bağ bulunması veya akrabalık ilişkileri halinde çoğunlukla bile bile borçlu zararına hareket edildiği sonucuna varmaktadır. Nitekim Yargıtay 11. HD. 7.6.2021 tarihli E. 2020/6253 ve K. 2021/4783 sayılı kararında, *“Bu durumda, lehtar bedelsiz bir senedin tahsilini kolaylaştırmak ve şahsi def’ilerin ileri sürülmesini engellemek amacıyla bir senedi yakınlarına veya organik bağı olan şirkete devretmiş ise bu durumda devir alanın (hamilin) bunu bildiği ve buna rağmen senedi kötünilyetle iktisap ettiğine karine sayılır”* şeklinde karar vererek organik bir bağ olmasını bile bile borçlunun zararına hareket için yeterli saymakta ise de kavramın yorumlanmasında yine iyiniyet kavramını esas almıştır⁹⁰.

Bununla birlikte Yargıtay tarafından bile bile borçlu zararına hareketin tanıkla ispat edilebileceği kabul edilmektedir. Yargıtay hukuk genel kurulu bu hususa ilişkin olarak 05.03.2020 tarihli, E. 2017/13-612, K. 2020/258 sayılı kararında *“İspat konusuna gelince; niteliği gereği bile bile borçlu zararına hareketin varlığının senetle ispatı aranmaz. Yani, borçlu, hamil olan davalılara karşı kambiyo senedini iktisap ederken bile bile borçlunun zararına hareket ettiğini, kambiyo senedinin bedelsiz olduğunu bilebilecek durumda olduğunu tanık dâhil her türlü delille ispat edebilir. Bununla birlikte, ispat yükü senet borçlusunun üzerinde olup, borçlu tarafından hem defilerin varlığı (ki bu defî bedelsizlik ise senede karşı senetle ispat kuralları gereği kesin delillerle ispatı gerekecektir) hem de bunların senedi iktisap ederken hamil tarafından bilindiğinin ispatlanması gerekmektedir.”* şeklinde karar vermiştir⁹¹.

Görüldüğü üzere Yargıtay’ın içtihatlarında bir kavram birliği bulunmamaktadır. Her ne kadar Yargıtay tarafından kötünilyet kavramının bile bile borçlu zararın hareket kavramını da içine alacak şekilde ve genel bir

ifade olarak kullanıldığı düşünülebilirse de, bu kavramların eş anlamlı olarak kullanılması isabetli değildir⁹².

2. Konuya İlişkin Görüşümüz

Öğretide ileri sürülen görüşler dikkate alındığında kanaatimizce bile bile borçlu zararına hareket kavramının yorumlanması bakımından ilk görüş daha isabetli olup, TMK m.3 ile düzenlenmiş bulunun iyi niyet kavramından yola çıkılması, şahsi def’ilerin ileri sürülmesinde bir hakkın kazanılması hâli söz konusu olmadığından karışıklık yaratabilecektir. Zira öğretide Türk tarafından da ileri sürüldüğü üzere kambiyo senetlerinde geçerli olan imzaların bağımsızlığı ilkesi uyarınca, senedi iktisap eden hamil kötünilyetli olsa bile kendisine karşı bedelsizlik def’i yalnızca senet borçlusu tarafından ileri sürülebilecek, senet üzerinde imzası bulunan diğer cirantaların sorumluluğu devam edecektir. Dolayısıyla hamil kötünilyetli olsa dahi senet bedelini diğer sorumlulardan almak suretiyle alacak hakkına kavuşacaktır⁹³. Oysaki bu durum TMK m. 3 anlamında değerlendirildiğinde kötünilyetli hamilin senet bedelini elde edememesi gerekmektedir. Dolayısıyla her kötünilyetli kişinin bile bile borçlu zararına hareket ettiği söylenemeyecektir⁹⁴.

Bununla birlikte TTK m. 825 hükmünde bile bile borçlu zararına hareket kavramının bilinçli olarak tercih edildiğini de vurgulamak gerekir. Zira açık poliçenin düzenlenmiş olduğu TTK m.680 hükmü uyarınca, açık bir poliçe tarafların arasındaki anlaşmalara aykırı bir şekilde doldurulursa, bu anlaşmalara uyulmadığı iddiası ancak hamil poliçeyi kötünilyetle iktisap ederse veya iktisap sırasında kendisine ağır bir kusur isnat edilebilirse mümkün olacaktır. Söz konusu hükümde hamilin iyiniyetinin belirlenmesi açısından TTK m. 825 hükmüne nazaran farklı bir ölçü belirlenerek kötünilyet ve ağır kusur

⁹² Aynı yönde bkz. Sönmez, s. 128. Kanundaki terimin kötünilyet olmadığı yönünde bkz. Bozkurt, s. 107. Yargıtay’ın kötünilyete dair esnek uygulamasının, bazı hallerde mahkemelerin de def’i koşulunu esnetmesine yol açtığına ancak Yargıtay’ın kararları ile bu tür bir uygulamaya müsaade etmediğine ilişkin olarak bkz. Göktürk, s. 113.

⁹³ Türk, “Bile bile borçlu zararına hareket kavramı ile iyi niyetli olmamak kavramlarının birbirine yakın kavramlar olduğu aralarındaki fark bakımından kambiyo senetlerinde imzaların bağımsızlığı ilkesi gereğince bir borçlunun defi hakkının diğer kambiyo borçlularının sorumluluğunu etkilemediğini, bu sebeple hamil bedelsizlik defini öne süren kişiden alacağını alamasa bile, diğer kambiyo senedi borçlularından alacağını elde edebileceğinden, burada iyiniyetli olmama halinden farklı olarak bir hakkın kazanılması sorunu olmadığını” haklı olarak vurgulamıştır. Bkz. Türk, s. 364-365.

⁹⁴ Her kötünilyetli bilerek borçlu zararına hareket etmese de, her bilerek borçlu zararına hareket eden kötünilyetli olduğu yönünde Sönmez, s. 136.

⁹⁰ Yargıtay kararlarında tespit edebildiğimiz üzere kötünilyetin tespitinde yakın akrabalık bağı veya organik bağ temel birer kriter olarak benimsenmiştir. Ayrıca bkz. Göktürk, s.113.

⁹¹ Bile bile borçlu zararına hareket kesin delillerle ispatı gereken bir vakıa olmadığından, takdiri delillerle de ispat edilebileceği yönünde bkz. Kendigelen/Kırca, s. 122.

kavramları kullanılmıştır. Buna göre bedelsizlik def'i'nin üçüncü kişilere ileri sürülmesinde bile bile borçlu zararına hareketin tespiti için hamilin "bilerek" hareket etmesi gerekmekte iken; açık poliçenin anlaşmaya aykırı doldurulması halinde hamilin senedi bilmeyerek ve fakat "ağır kusurla" iktisap etmesi halinde de hamilin iyiniyeti ortadan kalkacaktır⁹⁵. Dolayısıyla söz konusu kavramlar her ne kadar birbirine yakın kavramlar olsa da bedelsizlik iddiasının ileri sürülmesinde hakkın kazanılmasına ilişkin bir sorun olmadığından bile bile borçlu zararına hareket hâlinin tespitinde, hamilin kendisine karşı ileri sürülecek olan kişisel def'i hakkında bilgi sahibi olması ve senedi iktisap ederken, borçluya zarar vereceğinin bilincinde de olup olmadığının dikkate alınması gerektiği düşüncesindeyiz⁹⁶.

Hatır senetlerinde bile bile borçlu zararına hareket kavramının yorumlanmasında öğretilerde ileri sürülen görüşler çerçevesinde biz de hamilin senedi hatır senedi olduğunu bilerek iktisap etmesi halinde her iki tür hatır senedinde de kendisine karşı hatır def'i'nin ileri sürülebileceği düşüncesindeyiz. Zira tedavül amacı taşıyan hatır senetlerinde senedi devralan kişi senedin bir hatır ilişkisi kapsamında düzenlendiğini biliyor ise senedin bedelsiz olduğuna ilişkin bilgiye de sahip olacaktır⁹⁷. Bu sebeple senedin yalnızca tedavül amacı taşıması sebebiyle senedi devralan kişiye karşı hatır def'i'nin ileri sürülemeyeceğine dair bir ön kabul, bu kişi açısından bir iyi niyet karinesi ortaya çıkaracaktır. Böyle bir durumda senedi iktisap eden kişinin iyi niyetli sayılabilmesi için senedin hatır için değil, temel alacağı karşılık bir bedel ilişkisi içinde düzenlenmiş olduğunu varsaymış olması gerekir⁹⁸.

⁹⁵ TTK m. 680 hükmüyle getirilen korumanın TTK m. 687/1, 659/2 ve TTK m. 825/2, düzenlemelerine kıyasen daha dar kapsamlı olduğu yönünde bkz. Atik, s. 278.

⁹⁶ Benzer yönde Adıgüzel, s. 134; Sönmez, s. 138.

⁹⁷ Öğretilerde Adıgüzel tarafından, söz konusu görüşün hamilin senedi iktisap ederken hatır senedi olduğunu bilmesi ile borçlu zararına hareket etmesinin aynı anlama geldiğini göz ardı ettiği ifade edilmiştir. Nitekim senedi devralan kişi senedin hatır senedi olduğunu biliyorsa senedin bedelsiz olduğu bilgisine de sahip olacak ve dolayısıyla zaten borçlu zararına hareket etmiş olacaktır. Bkz. Adıgüzel, s. 138. Benzer yönde bkz. Sönmez, s. 79-80.

⁹⁸ Adıgüzel, s. 138. Hamilin senedi iktisap ederken def'i halinin daha önce ortadan kalkmış olduğu inancıyla hareket etmişse veya def'i'nin varlığını bilmekle birlikte borçlunun bu def'i'yi ileri sürmeyeceğine iyiniyetle inanmışsa, hamilin zarar verme kastından söz edilemeyeceğine ilişkin olarak bkz. Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku (1997)*, s. 242. Senedi devralan kişinin gerçek, makul ve olağan bir hukuki işleme dayanarak senedi devralması, bilerek borçlu zararına hareket edilmediği yönünde bir gösterge olabileceği yönünde bkz. Sönmez, s. 137.

B. Hatır Senetlerinde Bedel Kaydının İspat Yüküne Etkisi

Kambiyo senetlerinde bedel kaydı, alacaklı ile borçlu arasında var olan temel ilişkiyi gösteren ihtiyari ve hukuken geçerli bir kayıttır⁹⁹. Bedel kaydı genellikle senet metni bittikten sonra, "bedeli malen/nakden alınmıştır" şeklinde yazılarak veya somut duruma göre "malen" veya "naklen" kelimelerinin birisinin üzeri çizilmek suretiyle oluşturulmaktadır. Buna göre bedel kaydı "malen" şeklinde belirtilmişse, senedi düzenleyen kişinin senedi düzenleyip verdiği kişiden bir mal aldığı, "nakden" şeklinde belirtilmiş ise bir miktar nakit para aldığı kabul edilmektedir¹⁰⁰. Kambiyo senedinin düzenlenmesiyle asıl ilişkiden bağımsız, mücerret bir kambiyo ilişkisi yaratıldığından, senetdeki temel ilişkiyi gösteren bu kayıtlar kambiyo senetleri bakımından özel bir anlam ifade etmemektedir. Ancak, senet borçlusunun şahsi bir def'i olarak bedelsizlik iddiasını ileri sürmesi halinde ispat yükü bakımından bu kayıtlar önem arz edecektir. Uygulamada bedelsiz senetlerin önemli bir çoğunluğu hatır senetleri olarak ortaya çıktığından, hatır senetlerinde bedelsizliğe dayalı menfi tespit davasında bedel kaydının ispat yüküne etkisi konusu ele alınmadır.

Hatır senetlerinde bulunan bedel kaydı, hatır ilişkisinin kanıtlanmasında ispat yükü bakımından önem arz etmektedir. Nitekim senet üzerinde bulunan bedel kaydı senedin hatır senedi olmadığını ifade etmesine rağmen birlikte borçlu tarafından senedin hatır senedi olduğu ileri sürülebilecek ve bu taktirde hatır borçlusu senedin düzenleme sebebine ilişkin olarak beyanda bulunmuş olacaktır¹⁰¹. Böyle bir durumda ispat yükünün borçluda olduğu konusunda bir şüphe bulunmamakla birlikte, alacaklı tarafından da bu senedin ihdas nedenine ilişkin beyanda bulunulması halinde konu tartışmalı hale gelmektedir¹⁰². Çünkü böyle bir durumda alacaklı senedin başka bir nedenle verildiğini öne sürmekte ve borçlunun bedel kaydına ilişkin iddiasını yeni bir vakıa ile çürütmektedir. Söz konusu bu durumda ispat yükünün yer değiştirip değiştirmeyeceği konusunda ise Yargıtay uygulamasında yıllar içinde

⁹⁹ Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku (1997)*, s. 1003; Bozkurt, s.191; Türk, s.366; Kendigelen./Kırca, s. 190; Ülgen (Helvacı/Kaya/Nomer Ertan), s. 148; Yılmaz, *Kambiyo Senetlerinde Defiler*, s.464; Pulaşlı, s. 258; Adnan Deyneki, "Bonoda Bedel Kaydının Bedelsizlik İddiası Yönünden Önemi", *Ticaret Hukuku Ve Yargıtay Kararları Sempozyumu XXII (15 Aralık 2006)*, 2007, s. 115-143, s. 117, 120.

¹⁰⁰Can, s. 72; Türk, s. 366; Ülgen (Helvacı/Kaya/Nomer Ertan), s. 148; Bozkurt, s. 191.

¹⁰¹Pulaşlı, s. 258; Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku (1997)*, s. 1003; Bozkurt, s. 191.

¹⁰²Bedeli malen alınmıştır gibi bir bedel kaydını içeren kambiyo senedinin bedelsiz olduğunu, kendisine senet karşılığında mal teslim edilmediğini öne süren borçlunun bu iddiasını kesin delillerle ispat etmek zorunda olduğu yönünde bkz. Türk, s. 366.

birbirinden farklı kararlara rastlanmaktadır.

1. Yargıtay Kararlarında Durum

Yargıtay uygulamasına göre malen kaydı bulunan kambiyo senetlerinde veya hatır senetlerinde borçlu tarafından senedin hatır senedi olduğu ve bu sebeple bedelsiz kaldığı ileri sürülebilecektir. Ancak alacaklı tarafından da senette bulunan kayıtların aksinin savunulması halinde bu durum -senedin düzenlenme sebebini değiştirmesi sebebiyle- “*senedin ta’lili*” anlamına gelmektedir¹⁰³. Bu halde Yargıtay ispat yükünün kime ait olacağı konusunu “*tek taraflı ta’lil*” veya “*çift taraflı ta’lil*” kavramlarını esas alarak değerlendirmektedir¹⁰⁴. Yargıtay’ın yerleşik uygulaması senedin düzenlenme sebebine ilişkin beyanda bulunan tarafın ispat yükü altında olduğu şeklindedir. Nitekim senet üzerinde kambiyo borcunun nedeni malen ya da nakden şeklinde belirlendiğinde ortada yazılı bir borç sebebi bulunmakta ve bunun aksini ileri süren tarafın ispat yükümlülüğü ortaya çıkmaktadır¹⁰⁵.

Konuya ilişkin Yargıtay Hukuk Genel Kurulu eski kararları ile yeni kararları arasında farklılıklar bulunduğu görülmektedir. Yargıtay’ın daha eski tarihli kararlarında, malen kaydı bulunan senette borçlu tarafından senedin bedelsiz olduğu iddiasına karşılık alacaklı tarafından da senedin ihdas nedenin ta’lil edilmesi halinde, ispat yükünün yer değiştirdiği ve bu sebeple ispat yükünün davalı alacaklıda bulunduğu sonucuna varılmıştır. Nitekim, Yargıtay 19.09.1988 tarihli ve E. 1988/949, K. 1988/5109 sayılı kararında, “*Davacı, davalıya hatır senedi verdiğini bildirerek senetten dolayı borçlu bulunmadığının tesbitini ve senedin iptalini istemiş, davalı ise (14.2.1987) tarihli oturumda davaya karşı verdiği cevapta bono karşılığında davacıya nakit para verdiğini ve hatır senedi olmadığını söylemiştir. Dava konusu (10.4.1986) vadeli ve (8.800.000) liralık bonoda, senedin verilmiş sebebi (malen) olduğundan davacıya nakit para verdiğini yazılı delille ispat etmek zorundadır.*” şeklinde karar vererek ispat yükünün davalı alacaklıda

¹⁰³ Ta’lil taraflarca senet metninde yazılı olan düzenleme nedeninden farklı bir beyanda bulunulmasını ifade etmektedir. Pulaşlı, s. 259; Poroy/Tekinalp, p. 382b; Kendigelen/Kırca, s. 191; Deynekli, s. 125. Bononun ta’liline ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Gülşah Yılmaz, “Yargıtay Kararları Işığında Bononun Ta’lili”, *Ankara Barosu Dergisi*, 2020/4, s. 1-36; Hayri Bozgeyik/Süleyman Burak Gündoğdu, “Yargıtay Kararları Çerçevesinde Bonoda Düzenleme Sebebinin Değiştirilmesine Yönelik Beyanların İspat Yüküne Etkisi”, *TFM*, 2021, (7)/2, s. 253-264.

¹⁰⁴ Deynekli, s. 135; Bozgeyik/Gündoğdu, s. 263.

¹⁰⁵ Yılmaz, “Yargıtay Kararları Işığında Bononun Ta’lili”, s. 12.

olduğuna kanaat getirmiştir.

Aynı şekilde Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 17.12.2003 tarihli ve E. 2003/19-781, K.2003/768 sayılı kararında tedavül amacı taşımayan ve üzerinde malen kaydı bulunan bir hatır senedine ilişkin olarak borçlunun açmış olduğu menfi tespit davasında alacaklı tarafın borcun nedeninin elden nakit olarak verilen para olduğu iddiası karşısında ortaya çıkan uyuşmazlığa ilişkin verdiği bir kararında “*Eş söyleyişle, kendi dayanağı olan senetteki sebepten ayrılarak elden para verildiği iddiasını ortaya atarak, “bir vakiyadan kendi lehine haklar çıkararak/iddia eden” taraf davalı/alacaklıdır ve bu vakiyayı ispat etmeye mecburdur; dolayısıyla ispat yükü davalı/alacaklıdır. Lehdarın yani alacaklının “bedelin para olarak verildiği “ iddiasını ispat yükü ise kendisinde bulunmaktadır”* şeklinde karar vermiştir¹⁰⁶.

Buna karşın Yargıtay daha sonraki yıllarda verdiği kararlarda ise davacı borçlu tarafından ileri sürülen bedelsizlik iddiası karşısında, davalı tarafından da senedin düzenlenme sebebine ilişkin beyanda bulunulması halinde senedin çift taraflı ta’lil edildiği ve bu sebeple ispat yükünün yer değiştirmedeği sonucuna varmıştır. Nitekim, Yargıtay 19 HD. 02.03.2016 tarihli ve E. 2015/10754 ve K. 2016/3680 tarihli kararında, davacının senedin hatır senedi olduğunu iddia etmesi davalının da nakden düzenlendiğini savunması karşısında, “*somut olayda çift taraflı talil söz konusu olup çift taraflı talilde ispat külfetinin yer değiştirmeyip davacıda bulunmasına*” hükmetmiştir.

Benzer şekilde Yargıtay Hukuk Genel Kurulu E. 2017/19-821, K.2019/58 sayılı ve 05.02.2019 yakın tarihli kararında:

“*Yukarıda da ifade edildiği üzere bono bağımsız borç ikrarı içeren bir senet olup, senette bedel kaydının mevcut olması hâlinde ispat yükü kaydın aksini savunan tarafa aittir. Somut olayda ise her iki yanın bononun mal karşılığı olmadığına dair beyanları karşısında senedin her iki tarafça da talil edildiğinin kabulü zorunludur ve bu durumda TMK’nın 6 ve HMK’nın 191. maddesi uyarınca ispat yükünün davacı senet borçlusunda olduğu yolundaki genel kuralın yer değiştirmeyeceği ve davacının senedin bedelsiz olduğunu ispatlaması gerektiği kabul edilmelidir*” şeklinde karar vermiştir. Ancak bu karara somut olayda çifte ta’lilin bulunmadığı, davacının sadece

¹⁰⁶ Aynı yönde YHGK. 26.03.1986 tarihli E. 1984/11-787, K. 1986/297 sayılı kararı; Y. 19 HD. 01.03.2006 tarihli E. 2005/7233, K. 2006/1962 sayılı kararı, YHGK. 04.03.2015 tarihli E. 2013/19-1409, K. 2015/385 sayılı kararı için bkz. <<https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/anindex.html>> Erişim Tarihi: 29.10.2022.

senedin düzenlenme amacını açıklamak amacıyla bu açıklamaları yaptığını, dolayısıyla senedin sadece davalı tarafından ta'lil edildiğine bu nedenle ispat yükünün davalı tarafta olduğuna dair yerel mahkeme kararının yerinde olduğu gerekçeleriyle birden fazla karşı oy kullanılmıştır.

Görüldüğü üzere bedel kaydı bulunan hatır senetlerinde bedelsizliğe dayalı menfi tespit davasında alacaklı tarafından senetteki kaydın aksinin savunulması halinde ispat yükünün hangi tarafta olacağına ilişkin Yargıtay uygulaması son yıllarda değişmiş ve Yargıtay tarafından taraflarca yapılan bu savunmalar “ta'lil” kapsamında değerlendirilmiştir. Yargıtay kararlarında yıllar içinde meydana gelen uygulama değişikliğini anlamak mümkün değildir. Zira Yargıtay Hukuku Genel Kurulu tarafından verilen eski kararlarda bir vakıadan kendi lehine haklar çıkararak tarafın bu vakıayı ispat etmeye mecbur olmasından yola çıkılarak ispat yükünün alacaklıya geçeceği sonucuna varılmış, yeni tarihli kararlarında ise borçlu ve alacaklı tarafından bedel kaydına ilişkin ileri sürülen iddialar senedin çift taraflı ta'lili kapsamında değerlendirilerek ispat yükünün yer değiştirmeyeceğine kanaat getirilmiştir. Ancak söz konusu görüş değişikliğinde taraflarca ileri sürülen savunmaların hukuki niteliği ve ispat yükünün hangi gerekçeyle yer değiştirmeyerek borçluda kaldığı açıklanmamıştır.

2. Konuya İlişkin Görüşümüz

Kambiyo senetlerinin en önemli özelliği alacaklı ve borçlu arasında asıl ilişkiden bağımsız soyut bir kambiyo ilişkisi ortaya çıkarmasıdır. Bu sebeple alacaklı ispat soyutluğundan faydalanarak asıl ilişkiye dair bir ispat yükümlülüğüne tabi olmaksızın kambiyo senedine dayanarak alacağını talep etme şansına sahip olmaktadır¹⁰⁷. Buna karşılık borçlu alacaklı ile aralarındaki senet sebebiyle borçlu olmamasını gerektiren bir durumun varlığını iddia ediyorsa bu durumu ispat etmekle yükümlüdür. Senet metninde bulunan bedel kaydının alacaklının ispat soyutluğundan yararlanması bakımından bir değişiklik yaratmadığı ve fakat hatır borçlusu tarafından söz konusu senedin hatır senedi olduğu iddiasında bulunabileceği ancak böyle bir durumda hatır borçlusunun iddiasını ispat etmesi gerektiği konusunda bir tartışma bulunmamaktadır¹⁰⁸. Bu noktada bedel kaydı bulunan bir senedin hatır ilişkisi sebebiyle verildiği iddiasında bulunan borçlu karşısında, alacaklı tarafından

da senedin nakit karşılığı olarak verildiği iddiasında bulunuyorsa, alacaklının ispat soyutluğundan faydalanamayacağı zira senedin düzenlenme sebebini kullanarak yeni bir vakia ileri sürdüğü için ispat yükünün alacaklıda olması gerektiği kanaatindeyiz¹⁰⁹.

Öğretide konuya ilişkin olarak malen kaydı bulunan senetlerde davacı tarafından senedin hatır senedi olduğunun ileri sürülmesinin usul hukuku anlamında vasıflı (nitelikli) ikrar niteliği taşıdığı, bu sebeple bölünemeyeceği ve ispat yükünün alacaklıda olduğu ifade edilmiştir¹¹⁰. Vasıflı (nitelikli) ikrarda ikrar eden, karşı tarafın ileri sürdüğü iddianın doğru olduğunu bildirmekle birlikte, bunun hukuki niteliğinin iddia edilenden farklı olduğunu ileri sürmektedir¹¹¹. Nitekim malen kaydı bulunan bir hatır senedinde de hatır borçlusu hatır alacaklısı ile arasında bir ilişkinin varlığını kabul etmekle birlikte, aralarındaki hukuki ilişkinin hatır ilişkisi olduğunu iddia ederek ilişkinin vasfını değiştirmektedir¹¹². Bu sebeple konuya ilişkin Yargıtay tarafından son dönemde verilen kararlarda ispat yükünün belirlenmesi bakımından yalnızca “ta'lil” kavramından yola çıkılarak, somut olayın durumuna göre taraflarca ileri sürülen hususların hukuki niteliği değerlendirilmeden karar verilmiş olması isabetsizdir. Dolayısıyla bedel kaydı bulunan hatır senetlerinde bedelsizlik sebebiyle açılan menfi tespit davasında hem borçlu hem alacaklı tarafından bedel kaydının aksine ilişkin bir iddiada bulunuluyorsa; ispat yükünün kime olacağına somut olaya göre ve taraflarca ileri sürülen iddianın usul hukuku yönünde niteliği araştırılarak karar verilmesi gerektiği düşüncesindeyiz.

SONUÇ

Bedelsiz senetlerin önemli bir çoğunluğunu oluşturan hatır senetleri tarafların anlaşması ile bedelsiz kılınan senetler olup, Türk Hukuku'nda kanunen düzenleme altına alınmamıştır. Hatır senetlerinde bedelsizlik

¹⁰⁹ Aynı yönde, Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku (1997)*, s. 1008; Yılmaz, “Yargıtay Kararları Işığında Bononun Ta'lili”, s. 33. Bedel kaydının senet üzerine “nakden veya malen” şeklinde gösterilmesi halinde senetteki ispat yükünün yer değiştireceği yönünde bkz. Özdamar/ Göktürk/Can/Kaşak, s. 225.

¹¹⁰ Yılmaz, “Yargıtay Kararları Işığında Bononun Ta'lili”, s. 18.

¹¹¹ Bkz. Baki Kuru/Burak Aydın, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı, Cilt I*, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, 2021, s. 653; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 423; Pekcantez/Atalay/Özkes, s. 339; Tanrıver, s. 833.

¹¹² Borçlu bileşik ikrarda bulunuyorsa bu ihtimalde bileşik ikrarın bölünebilen bir ikrar türü olması sebebiyle borcu ortadan kaldıran nedeni ispatlaması gereken kişinin borçlu olacağına yönelik bkz. Yılmaz, “Yargıtay Kararları Işığında Bononun Ta'lili”, s. 34.

¹⁰⁷ Bozgeyik/Gündoğdu, s. 262; Brox, s. 241; Yılmaz, “Yargıtay Kararları Işığında Bononun Ta'lili”, s. 7; Bozkurt, s. 70.

¹⁰⁸ Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku (1997)*, s. 1007-1008.

iddiasının ileri sürülmesine uygulamada oldukça sık rastlanmakla birlikte konunun düzenleme altına alınmamış olması bazı hukuki sorunlar yaratmıştır. Bu sorunlara ilişkin öğretide bulunan görüşler ve Yargıtay kararlarının incelenmesi sonucunda tarafımızca şu sonuçlara varılmıştır:

Öğretide hatır senetlerine ilişkin olarak tartışma yaratan ilk konulardan biri söz konusu bu senetlerin hukuken geçerli olup olmadığıdır. Bu kapsamda hatır ilişkisinin tarafları arasında görünürdeki işlemin geçersiz olduğuna dair bir anlaşma mevcut olmayıp aksine geçerli bir senet düzenleme konusunda ortak bir irade bulunmaktadır. Bu sebeple konuya ilişkin olarak bizim görüşümüz tedavül amacı taşıyan hatır senetlerinin muvazaalı olmadıkları yönündedir. Dolayısıyla, her ne kadar taraflar arasında asıl bir borç ilişkisi olmayacağı yönünde bir anlaşma mevcut olsa da hukuken geçerli ve tedavül edebilir bir senet ortaya çıktığı göz önünde bulundurulursa, bu senetlerin muvazaalı bir işlem olarak kabul edilememesi gerektiği kanaatindeyiz. Tedavül amacı taşımayan hatır senetleri bakımından ise taraflar arasında geçerli bir senet ortaya çıkarma iradesi mevcut olmayıp, bu işlem üçüncü şahısları aldatmak amacıyla yapıldığından ve taraflar arasındaki anlaşma uyarınca hiçbir hukuki sonuç doğurmayacağından, mutlak muvazaaa ile hükümsüz olacaktır.

Hatır senetlerinde, hatır def'i olarak karşımıza çıkan bedelsizlik iddiası kıymetli evrak hukuku kapsamında şahsi bir def'i olup, uygulamada çoğunlukla bedelsizliğe dayalı menfi tespit davası olarak ileri sürülmektedir. Söz konusu bu davanın hukuki niteliği bakımından öğretide birbirinden farklı görüşler ileri sürülmüşse de biz de Yargıtay kararlarında ve öğretide çoğunlukla kabul edilen görüş uyarınca ve bu davanın, sebepsiz zenginleşmeden kaynaklanan ve İİK m.72'ye dayanan bir menfi tespit davası olduğu kanaatindeyiz. Bununla birlikte uygulamada sıklıkla "bedelsizliğe dayalı menfi tespit davası" yerine "senedin iptali davası" kavramının kullanılarak bir terminoloji sorununa yol açıldığı gözlemlenmiştir. Söz konusu kavramın, kıymetli evrak hukukunda iptale dair birçok düzenleme bulunması sebebiyle uygulamada karışıklık yaratabileceğinden kullanılmaması gerektiği düşüncesindeyiz.

Kambiyo senetlerinin bedelsizliğine ilişkin olarak açılacak bu menfi tespit davasında hangi mahkemenin görevli olacağı ve bu davaların mutlak ticari dava olarak kabul edilip edilmeyeceği de öğretide tartışılan hususlardan biri olmuştur. TTK m. 4/1-a. hükmü uyarınca tarafların tacir olup olmadıklarına bakılmaksızın TTK'da düzenlenen hususlardan doğan davaların mutlak ticari dava ve hatır senetlerinin taraflar arasındaki hatır anlaşmasından doğan ve unsurları tam olarak sağlandığı takdirde hukuken

geçerli bir kambiyo senedi niteliğinde olduğu göz önünde bulundurulursa, hatır senetlerinde bedelsizliğe dayalı menfi tespit davasının mutlak ticari dava sayılması gerektiği görüşündeyiz. Zira kambiyo senetleri TTK'nın üçüncü kitabının dördüncü kısmında düzenleme altına alınmıştır. Bununla birlikte hatır senetlerinde bedelsizlik iddiasının menfi tespit davası ile ileri sürülmesinde arabuluculuğun zorunlu olup olmadığı konusu da öğretide ve Yargıtay uygulamasında tartışma konusu olmuştur. Konuya ilişkin olarak tarafımızca, hatır senetlerinde bedelsizliğe dayalı menfi tespit davası mutlak ticari dava niteliğinde olmakla birlikte bu davada senedin bedelsiz kaldığının tespiti ile yetinildiğinden, zorunlu arabuluculuğun dava şartı olarak kabul edilmemesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Zira hatır senetlerinde bedelsizliğe dayalı menfi tespit davasında davacı hatır borçlusu TTK m.5/a kapsamında bir para ödenmesini talep etmemektedir.

Hatır senetlerinde bedelsizlik iddiasının ileri sürülmesine ilişkin Yargıtay kararları incelendiğinde de bir takım hukuki sorunların öne çıktığı gözlemlenmiştir. Buna göre söz konusu hukuki sorunlardan bir tanesi bedelsizlik iddiasının üçüncü kişilere karşı ileri sürülmesinde bile bile borçlu zararına hareketin ne şekilde tespit edileceğidir. Konuya ilişkin olarak Yargıtay içtihatlarında bir kavram birliği bulunmamakta, bile bile borçlu zararın hareket kavramı kötüniyet kavramı ile eş anlamlı olacak şekilde kullanılmaktadır. Kanaatimizce böyle bir kullanım kambiyo senetlerinde iyi niyet kavramının TMK m.3 anlamındaki iyi niyetten daha farklı yorumlanması gerektiğinden isabetsizdir. Dolayısıyla söz konusu kavramlar her ne kadar birbirine yakın kavramlar olsa da bedelsizlik iddiasının ileri sürülmesinde hakkın kazanılmasına ilişkin bir sorun olmadığından bile bile borçlu zararına hareket hâlinin tespitinde, hamilin kendisine karşı ileri sürülebilecek olan kişisel def'i hakkında bilgi sahibi olması ve senedi iktisap ederken, borçluya zarar vereceğinin bilincinde de olup olmadığının dikkate alınması gerektiği sonucuna varmış bulunmaktayız.

Hatır senetlerinde bedelsizlik iddiasına ilişkin öne çıkan bir diğer sorun ise bedel kaydı bulunan senetlerde bedelsizlik iddiasında bulunan hatır borçlusu karşısında hatır alacaklısı tarafından da bu senedin ihdas nedenine ilişkin beyanda bulunulması halinde ispat yükünün kimde olacağıdır. Konuya ilişkin olarak son dönemde Yargıtay tarafından verilen kararlarda ispat yükü konusunda bir senette borçlu veya alacaklı tarafından ileri sürülen beyanların hukuki niteliği tespit edilmeyip ta'lil kavramından yola çıkılarak karar verildiği görülmüştür. Konuya ilişkin olarak bedel kaydı bulunan bir senedin

hatır ilişkisi sebebiyle verildiği iddiasında bulunan borçlu karşısında, alacaklı tarafından senedin nakit karşılığı olarak verildiği iddiasında bulunuyorsa, biz alacaklının yeni bir vakıa ileri sürdüğü söylenebileceğinden ispat yükünün alacaklıda olması gerektiği kanaatindeyiz. Ayrıca ispat yükünün kimde olacağı sorusuna somut olaya göre ve taraflarca ileri sürülen iddianın usul hukuku yönünde niteliği araştırılarak karar verilmesi halinde hukuken daha doğru sonuçlara varılabilecektir.

Sonuç olarak, hatır senetlerinde bedelsizlik iddiasına ilişkin olarak açılacak davanın hukuki niteliği, bu davanın ticari dava olup olmadığı, hatır def'inin üçüncü kişilere karşı ileri sürülmesinde bile bile borçlu zararına hareket hâlinin tespiti ve bedel kaydı bulunan hatır senetlerinde ispat yükü bakımından ortaya çıkan tüm bu sorunların temelinde konuya ilişkin kanuni bir düzenleme olmaması yatmaktadır. Bu uyuşmazlıkların çözümünde Yargıtay kararları ile içtihat birliği sağlanması son derece önem arz etmesine rağmen tartışmalı olan bu konuların birçoğu bakımından Yargıtay uygulaması değişkenlik göstermektedir. Hatır senetlerinin hukuken geçerli olduğu gerek öğreti gerekse Yargıtay tarafından kabul edildiğinden, bu makale kapsamında hatır senetlerinin hukuki niteliği, hatır anlaşması bakımından ileri sürülebilecek def'iler ve şartları, hatır senetlerinde bedelsizlik iddiasının dava yoluyla ileri sürülmesinde özellik arz eden hususların TTK çerçevesinde düzenleme altına alınması gerektiği sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel B, “Yargıtay Kararları Işığında Kambiyo Senetlerinde Bile Bile Borçlu Zararına Hareket”, *TFM*, 4(2), 2018, s.129-148.
- Akil C, “Ticari Uyuşmazlıklarda Dava Şartı Arabuluculuk Hakkında Usul Hukuku Bakımından Bazı Değerlendirme”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 11(41), 2020,s. 321-322.
- Antalya G, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt V/1,1*, 2. Bası, Seçkin Yayıncılık, 2019.
- Arslan İ, “Kambiyo Senetlerinde Geçersizlik Def'ileri”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16(1), 2008, s. 11-28.
- Arslan R /Yılmaz E /Taşpınar Ayvaz S /Hanağası E, *Medeni Usul Hukuku*, 20. Baskı, Yetkin Yayınları, 2021.
- Arslanlı H, *Ticari Senetler Dersleri*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul 1959.
- Atik Tüzemen E, *Açık Kambiyo Senetleri*, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2021.
- Ayli A /Üçer M, “Çekte Bedelsizlik İddiası ve Açılabilir Dava”, *DÜHFD*, 23(39), 2018, s. 413-451.
- Ayhan R, “Son Değişikliklerle Ticarî Dava ve Ticaret Mahkemelerinin Görev Sahası Hakkında Getirilen Yenilikler”, *Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* , I(1), 2015, s.13-64.
- Ayhan R/Çağlar H/Özdamar M, *Ticari İşletme Hukuku Genel Esaslar*, 14. Baskı, Yetkin Yayınları, 2021.
- Bozer A/Göle C, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 10. Bası, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2021.
- Bozgeyik H/Gündoğdu S B, “Yargıtay Kararları Çerçevesinde Bonoda Düzenleme Sebebinin Değiştirilmesine Yönelik Beyanların İspat Yüküne Etkisi”, *TFM*, 2021, (7)/2, s. 253-264.
- Bozkurt T, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 3. Baskı, Yetkin Yayınları, 2022.
- Brox H, *Handels- Und Wertpapierrecht* 17. Neubearb. Aufl ed., C.H. Beck, 2004.

- Bülow P, *Wechselgesetz Scheckgesetz Agb: Mit Agb-Sparkassen Agb-Banken und Agb-Postbank* 5. Aufl ed. C. H. Beck, 2013.
- Can H / Güner S, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 1. Baskı, Siyasal Kitapevi, 1999.
- Can M, *Kıymetli Evrak Hukuku (Ders Kitabı)*, İmaj Yayınevi, 2015.
- Canbolat, S /Canbolat B, *Menfi Tespit ve İstirdat Davaları*, 1. Baskı, Yetkin Yayınları, 1987.
- Çiçekli A F, “Kambiyo Senetlerine Özgü Haciz Yoluyla Takipte Menfi Tespit Davasının Nitelikleri”, *SDÜHFD*, 11(2), 2021, s.839-901.
- Deyneki A, “Bonoda Bedel Kaydının Bedelsizlik İddiası Yönünden Önemi”, *Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu XXII* (15 Aralık 2006), 2007, s.115-143.
- Doğan Gür D, *Kambiyo Senetlerinde Bedelsizliğe Dayanan Menfi Tespit Davası ve Bedelsiz Senedi Kullanma Suçu*, Seçkin Yayıncılık, 2022.
- Eren F, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 26. Baskı, Yetkin Yayınları, 2021.
- Ertekin E /Karataş İ, *Uygulamada Ticari Senetler Hukuku*, Feryal Matbaacılık, 1. Baskı, 1992.
- Göktürk K, *Kambiyo Senetlerinde Şahsi Defiler*, Adalet Yayınevi, 2022.
- Gürbüz A H, *Yargıtay Uygulaması Işığında Ticari Senetlerin İptali Davaları ve Ticari Senetlere Özgü Sorunlar*, 1. Baskı, Cem Ofset Yayınevi, 1984.
- Hatzelmann E, *Wertpapierrecht*, 2. Auflage, Beck-Rechtslexika, 1973.
- Hefermehl W/ Baumbach A, *Wechselgesetz Und Scheckgesetz : Mit Nebengesetzen und Einer Einführung in Das Wertpapierrecht*, 17. Neubearbeitete und erw. Aufl. Stand: C.H. Beck,1990.
- İmregün O, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 1. Baskı, Filiz Kitapevi, 2003.
- İnan N, *Türk Hukukunda Hatır Senetleri ve Özellikle Hatır Bonoları*, 1. Baskı, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1975.
- Jacobi E, *Wechsel- und Scheckrecht*, Walter De Gruyter, 1955.
- Kaçak N, *Tüm Yönleriyle Bono-Poliçe-Çek*, 4. Bası, Seçkin Yayınları, 2008.
- Karayalçın Y, *Ticaret Hukuku Dersleri II, Ticari Senetler*, 3. Baskı, Banka ve

Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1964.

- Kendigelen A /Kırca İ, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 5. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, 2021.
- Kılıçoğlu A M, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 25. Baskı, Turhan Kitapevi, 2021.
- Kınacıoğlu N, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 5. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, 1999.
- Koçyiğit İ /Bulur A, *Ticari Davalarda Dava Şartı Arabuluculuk*, Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü Arabuluculuk Daire Başkanlığı Yayınları, 2019.
- Kuru B/ Aydın B, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı*, Cilt I, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, 2021.
- Meier-Hayoz A /Von Der Crone H, *Wertpapeirrecht*, 3. Auflage, Stampfli Verlag, 2018.
- Özdamar M/Göktürk K/Can Ç M/ Kaşak E, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, 2021.
- Öztan F, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 2.Bası, Turhan Kitapevi, 1997.
- Öztan F, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 25. Bası, Turhan Kitapevi, 2021.
- Pekcanitez H / Atalay O /Özekeş M, *Medeni Usul Hukuku*, 15. Baskı, On İki Levha Yayınları, 2021.
- Poroy R /Tekinalp Ü, *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları*, 24. Bası, Vedat Kitapçılık, 2021.
- Pulaşlı H, *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları*, 9. Baskı, Adalet Yayınevi, 2021.
- Sayhan İ, *Kambiyo Senetlerinde Mücerretlik İlkesi ve Bedel İlişkisi*, 1. Baskı, Yetkin Yayınları, 2006.
- Soydal Çınar T, *Kambiyo Senetlerinde Bedelsizlik*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2019.
- Sönmez N S, *Kambiyo Senetlerinde Şahsi Defiler*, Oniki Levha Yayıncılık, 2019 <<https://www.lexpera.com.tr>> Erişim Tarihi: 29.10.2022.

- Tanrıver S, “Dava Şartı Arabuluculuk Üzerine Bazı Düşünceler”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 32(147), 2020, s.111-142.
- Tanrıver S, *Medeni Usul Hukuku*, Cilt I, 4. Baskı, Yetkin Yayınları, 2021.
- Türk A, “Kambiyo Senedi Borçlusu Tarafından Açılan Bedelsizliğe ve Hükümsüzlüğe Dayalı Menfi Tespit Davalarının Gösterdiği Özellikler”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. İrfan Baştuğ’a Armağan, 7(Özel Sayı), 2005, s. 307-382.
- Ülgen H /Helvacı M / Kaya A / Nomer Ertan F, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 12. Bası, Vedat Kitapçılık, 2019.
- Yasan M, *Kambiyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme*, 1. Baskı, Yetkin Yayınları, 2008.
- Yavuz C, *Borçlar Hukuku Dersleri Özel Hükümler*, 8. Baskı, Beta Yayınları, 2010.
- Yılmaz G, “Yargıtay Kararları Işığında Bononun Ta’lili”, *Ankara Barosu Dergisi*, 2020/4, s.1-36.
- Yılmaz L, *Kambiyo Senetlerinde Defiler*, 2. Baskı, Aristo Yayınları, 2007.
- Yüksel Bozkurt, A E, “İspat Hukuku Bakımından Kambiyo Senetleri”, *BATİDER*, 24(3), 2018, s. 501-538.